

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Studies

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Zdravotně sociální fakulta

Katedra sociální práce

Bakalářská práce

Umístění sourozenců v dětském domově

Vypracovala: Jana Novotná

Vedoucí práce: doc. PhDr. Bc. Alena Kajanová, Ph.D.

České Budějovice 2015

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce s názvem „Umístění sourozenců v dětském domově“, se zabývá především problematikou umístění sourozenců do stejného dětského domova či jedné rodinné skupiny v dětském domově, které je ze zákona doporučováno. Hlavním cílem práce je zjistit, jak jsou udržovány vztahy sourozenců v ústavní péči. V bakalářské práci byla stanovena hlavní výzkumná otázka: „Jak jsou udržovány vztahy v dětském domově?“

Teoretická část práce popisuje současnou situaci týkající se ústavní výchovy, rozdělení typů ústavní výchovy, současnou podobu dětského domova se školou, důvody pro které mohou být děti umístěny do tohoto zařízení, práva a povinnosti dětí v dětském domově se školou, činnosti prováděné v dětském domově se školou a sourozence umístěné do dětského domova se školou. Teoretická část dále pojednává o postavení dítěte v sourozeneckých vztazích o tzv. sourozeneckých konstelacích. Jaké postavení v rodině má jedináček, prvorozený či benjamínek.

Pro empirickou část byla zvolena metoda kvalitativního výzkumu provedena prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru se sourozenci v dětském domově rodinného typu. Cílem bylo vytvořit ucelený obraz, a proto jsem prováděla zkoumání v přirozených podmínkách dětí. Rozhovory probíhaly v období červen 2014 – březen 2015, bylo osloveno celkem 15 dětí v pěti rodinných skupinách, které jsou umístěny v dětském domově se svými sourozenci. Těmto dětem jsem položila několik otázek. Otázky se týkaly vztahů k biologické rodině, k sourozencům, k ostatním dětem v dětském domově a k dospělým z dětského domova. Všechny tyto vztahy spolu úzce souvisí a ovlivňují i v budoucnu život jedince.

Pro vyhodnocení dat jsem použila kazuistiku a názorně jsem vztahy mezi sourozenci, rodinou, dětmi v dětském domově, vychovateli zakreslila do sociogramů. Kazuistiku jsem vybrala, protože je nejznámější formou kvalitativního výzkumu a umožní podrobnější popis případu jedné osoby nebo jednoho problému. Pomáhá sestavit komplexní obraz dané problematiky. Zvolila jsem kazuistiku sociální skupiny, někdy specifikovanou přesněji, jako rodinnou. Kazuistiku jsem využila proto, že jsem

chtěla sledovat vývoj vztahů mezi jedinci v dané sociální skupině. Pro jasnější, přesnější a srozumitelnější znázornění jsem ke kazuistice připojila sociogramy.

Z výsledků praktického výzkumu vyplynulo, že k umístění sourozenců do společného dětského domova či společné rodinné skupiny se musí přistupovat s individuálním ohledem na podmínky, které vycházejí již z biologické rodiny. Se sourozenci se musí pracovat již v diagnostickém ústavu a podle výsledků práce, vyhodnotit správně vztahovou situaci. Jsou sourozenci, kdy umístění je velmi vhodné a podnětné pro celý život dítěte, ale jsou i takové sourozenecké skupiny, kdy společné zařazení dětí je kontraproduktivní. Výsledky bakalářské práce mohou být využity k individuálnějšímu přístupu při zařazování sourozenců do dětského domova a tím zabránit konfliktům nebo naopak odcizení sourozenců umístěných v dětském domově.

Přínos mojí bakalářské práce vidím ve využití výsledků v každodenní práci osob pracujících s dětmi v dětském domově. Je dobré využít tyto poznatky ke zkvalitnění práce a individuálnímu přístupu ze strany vychovatelů. Zjištěné informace vnášet do praxe ve prospěch nejlepšího zájmu dítěte. Je potřeba si uvědomit, jak výrazně jako pracovník v dětském domově, mohu ovlivnit osobnost každého dítěte, které potkám během své profesní praxe v dětském domově. Vztahy a formování sourozeneckých vztahů jsou pro jedince zásadní a nelze je v životě opomenout.

Klíčová slova: Dětský domov, sourozenecké vztahy, ústavní výchova

ABSTRACT

The present Bachelor's Thesis entitled **Placement of siblings in children's homes** deals especially with issues of placement of siblings in the same children's home or of a family group in the same children's home, which is recommended in virtue of law. The main objective of the Dissertation is to find out how the siblings' relations are developed in the institutional care. The main research issue set out in the Bachelor's Thesis is in what way the relations in the children's home are maintained.

The theoretical part of the Dissertation describes the current situation concerning institutional upbringing. The description covers both division of the types of the institutional upbringing and detailed describing of current concepts of children's homes with a school. The reasons for which children can be placed in these institutions, rights and obligations of children in children's homes, activities performed in children's homes and siblings placed in a children's home. Besides this, the theoretical part deals with the child's position in sibling relations, and with the so-called sibling constellations. It asks what position in a family belongs to the family's only child, first-born child or to the last baby.

The empirical part uses the method of qualitative research through a semi-structured interview with siblings in a children's home of a family type. I wanted to create an integrated holistic image, and therefore I performed research in natural conditions of children. The interviews were carried out in the period from June 2014 to March 2015, altogether 15 children were addressed in five family groups which are placed in a children's home with their siblings. I asked these children a few questions. The questions concerned relations to their biological family, siblings, to other children in the children's home and to adult people from the children's home. All these relations are closely interrelated and affect individuals' lives in the future as well.

For the purpose of data evaluation I have selected a case study method and I depicted relations between siblings, their family, children in the children's home and carers graphically in sociograms. The case study approach was selected because

it is the best known form of qualitative research and will facilitate a more detailed description of the case of one person or a particular challenge. It helps to draw up a complete image of the issues in question. I have opted for a social group case study, sometimes specified more exactly as a family case study. I have used the case study approach because I wanted to follow the development of relations among individuals within a given social group. For a clearer, more exact and more comprehensible illustration I added sociograms to this case study analysis.

It has implied from the results of practical research that it is necessary to approach placement of siblings in a common children's home or a common family group with an individual regard to the conditions which are already predetermined by the biological family. It is necessary to work with the siblings already in the diagnostic institute and to correctly assess, according to the work results, the relation situation. There are siblings for whom common placement is very suitable and inspiring for the entire life of the child, but there are also such sibling groups for which common placement of children is counterproductive. The results of the present Bachelor's Thesis can be used for more individual approach during placement of siblings in children's homes and thus they could prevent conflicts from arising, or conversely they could prevent the siblings placed in a children's home from becoming estranged from each other.

I believe that the results of my Bachelor's Thesis could be useful in everyday work of the persons working with children in children's homes. It is good to use this knowledge for improvement of the quality of their work and fostering an individual approach on the part of carers. The information found out should be put into practice in favour of the best interest of the child. It is necessary to realise, to what extent children's home staff members can influence the personality of each child who they meet during their professional activities in the children's home. Relations and formation of sibling relationships are principal for an individual and they cannot be omitted in the life.

Keywords: children's home, sibling relationships, institutional care

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to - v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou- elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb., zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 10. 8. 2015

.....

Jana Novotná

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce paní doc. PhDr. Bc. Aleně Kajanové, Ph.D. za připomínky a cenné rady při vedení mé práce.

Obsah

Úvod.....	10
1 Současný stav	12
1.1 Ústavní výchova.....	12
1.1.1 Zařízení ústavní a ochranné výchovy	12
1.1.2 Diagnostický ústav.....	12
1.1.3 Dětský domov	14
1.1.4 Dětský domov se školou.....	14
1.1.5 Výchovný ústav	14
1.2 Dětský domov se školou	15
1.2.1 Charakteristika zařízení	15
1.2.2 Úkoly dětského domova se školou	15
1.2.3 Příčiny umístění dětí do dětského domova se školou.....	17
1.2.4 Poruchy funkce rodiny.....	18
1.2.5 Práva a povinnosti dítěte umístěného v dětském domově	19
1.2.6 Náplň činností dětí v dětském domově se školou.....	21
1.2.7 Sourozenci v dětském domově	23
1.3 Sourozenecké konstelace	24
1.3.1 Prvorozený	25
1.3.2 Prostřední dítě	27
1.3.3 Nejmladší děti	28
1.3.4 Jedináček.....	28
2 Cíl práce, výzkumné otázky	30
2.1 Cíl práce	30

2.2	Výzkumné otázky.....	30
3	Metodika.....	31
3.1	Metoda a technika sběru dat.....	31
3.2	Charakteristika zkoumaného souboru.....	32
3.3	Proces sběru dat.....	33
3.4	Etika sběru dat.....	34
3.5	Metoda vyhodnocování dat.....	34
4	Výsledky.....	36
4.1	Sourozenecká skupina 1.....	36
4.2	Sourozenecká skupina 2.....	41
4.3	Sourozenecká skupina 3.....	47
4.4	Sourozenecká skupina 4.....	53
4.5	Sourozenecká skupina 5.....	61
5	Diskuze.....	67
6	Závěr.....	72
7	Seznam použitých zdrojů.....	75

Úvod

Ve své bakalářské práci jsem se rozhodla zmapovat problematiku vztahů sourozenců v zařízení ústavní výchovy, a to v dětském domově. Vzhledem k mé profesní specializaci a absolvování praxí v různých zařízeních tohoto typu jsem se přesvědčila o tom, že sourozenecké skupiny vyrůstající mimo svou biologickou či náhradní rodinu mají svá specifika, na která se chci v této práci zaměřit.

Do ústavní výchovy přicházejí děti z mnohdy nepříznivých sociokulturních podmínek, ze znevýhodněného prostředí, z dysfunkčního nebo nefunkčního rodinného prostředí nebo jiných závažných okolností. Pro výchovu dětí v dětských domovech platí jeden z hlavních úkolů, které toto ústavní zařízení má - připravit děti na návrat zpět do prostředí, ze kterého byly odebrány, resp. na plnohodnotné začlenění se do společnosti po ukončení nařízené ústavní výchovy. Ze všeobecně známé Maslowovy pyramidy lidských potřeb vyplývá, že vztahy jsou velmi důležitou součástí života každého člověka. Umístění dítěte do zařízení ústavní výchovy představuje pro něj zásadní životní změnu. Dětský domov „rodinného typu“ sice představuje typ ústavního zařízení, který se snaží ve všech aspektech výchovného procesu včetně vnitřním uspořádáním a vybavením napodobit rodinné prostředí, ale i přes veškerou snahu je funkční rodina nenahraditelná.

Zajímalo mě proto, zda v situaci, kdy žije dítě v prostředí mimo svou rodinu, je otázka „sourozenectví“ podstatná, zřejmá a zřetelná, zda se dítě v různých situacích více přimyká ke svému sourozcenci či zda tomu tak není. Zajímá mě také, zda jsou ze strany vedení dětského domova tyto vztahy udržovány a posilovány a jak tyto vzájemné vazby vnímají sami pracovníci dětského domova. Vzhledem k mým dlouholetým praktickým zkušenostem z ústavních zařízení mohu na základě doplnění svých znalostí a dovedností vlastním výzkumem posoudit výzkumnou otázku, kterou jsem si stanovila. Pokusím se zjistit, zda sourozenci a jejich vzájemné vztahy kompenzují nepřítomnost rodičů. Zajímalo mě, zda děti rozlišují mezi sourozenci a ostatními dětmi, zda drží sourozenci více při sobě, zda si pomáhají nebo naopak, zda svého sourozence brání nebo na něj spíše žárlí. Bude zajímavé zjistit, zda přítomnost sourozence usnadňuje dítěti adaptaci

v zařízení ústavní péče. Pro budoucí život dětí jsou rodinné vazby nezpochybnitelné. Po opuštění ústavního zařízení jsou vztahy s různými členy rodiny, sourozence nevyjímaje, podstatným pilířem, na kterém je možno dále stavět. Zcela určitě společné soužití a společné zážitky v rodinné skupině v zařízení, ve kterém jsem prováděla výzkum, znamená v dalším vývoji dítěte významnou zkušenost. Parametry spoluprožívání ovlivňují jedince z hlediska přítomnosti i budoucnosti. Navazování a udržování vzájemných vztahů, mnohdy zatížených původním dysfunkčním prostředím, je problematické v každém ohledu. I přes nesmírnou snahu zaměstnanců domova není možné zcela nahradit fungující rodinné prostředí, přestože je povinností každého zaměstnance dětského domova vytvářet optimální podmínky. Cílem výchovného procesu v zařízení je vytvoření takových podmínek, ve kterých se ohrožený vývoj jedince podaří alespoň částečně napravit pomocí pevného zázemí připomínajícího rodinné prostředí a navození pocitu jistoty a důvěry. Jedinec potřebuje někoho, kdo by jej vedl, komu by důvěřoval, kdo by s ním spoluprožíval. Zajímalo mě, zda při absenci rodiny si děti vytvářejí alternativní citové vazby se svým sourozencem, zda je to markantní, či zda prožité negativní zkušenosti pobízejí dítě spíše k vytváření si vazeb s někým nezúčastněným, ať už s dospělým či jiným dítětem. Chci se otázkám sourozenectví a vzájemných vazeb ať už k sobě či okolí věnovat ve výzkumné části své práce a získat tak relevantní pohled na tuto problematiku a tím naplnit cíl své práce.

Bakalářská práce se skládá z teoretické a praktické části. Teoretická část má nastínit legislativu v oblasti ústavní péče, podrobně popsat dětský domov a nahlédnout do nepsaných pravidel sourozeneckých konstelací. Ve výzkumné části bych chtěla ukázat, jak je složité orientovat se ve vztazích dětí, které přicházejí do dětského domova z důvodů sociálně patologických jevů. Ve své práci se snažím rozplést vztahy sourozenců a využití sourozeneckých konstelací k dalším podmínkám v rozvoji jedince.

1 Současný stav

1.1 Ústavní výchova

Péče o děti realizovaná v institucích je zajišťována Ministerstvem práce a sociálních věcí (sociální služby, ústavy sociální péče) a Ministerstvem školství a tělovýchovy (diagnostické ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou, výchovné ústavy). (Vojtová in Pipeková, 2006)

Z hlediska výchovy a vzdělávání dětí v ústavní péči je stěžejní oblast péče o děti zajištěna ve školských zařízeních ústavní výchovy nebo ochranné výchovy. (Procházková in Vítková, 2004)

Ústavní výchovu nařizuje soud dětem od 0 věku až do 18let (výjimečně do 19 let). Dle zákona č.109/2002 Sb. je ústavní výchova zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a pro preventivně výchovnou péči. Ústavní výchova se soudně nařizuje tehdy, jestliže je výchova vážně ohrožena nebo vážně narušena. Jestliže výchovná opatření nevedla k nápravě, nebo rodiče z vážných rodinných důvodů nemůžou výchovu dítěte zabezpečit. Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí nebo péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které mají přednost před výchovou ústavní.

1.1.1 Zařízení ústavní a ochranné výchovy

Zařízeními ústavní výchovy jsou diagnostické ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou, výchovné ústavy. Tyto zařízení mají poskytovat péči pro nezletilé osoby, o které rozhodl soud. (Vojtová in Pipeková, 2006)

1.1.2 Diagnostický ústav

Zařízení, které poskytuje péči jinak poskytovanou rodiči nebo jinými osobami, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy rozhodnutím příslušného orgánu, dětem

s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou; dále dětem, u nichž bylo nařízeno předběžné opatření. Diagnostický ústav na základě výsledků komplexního vyšetření, zdravotního stavu dětí a volné kapacity jednotlivých zařízení umísťuje děti do dětských domovů, dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů, s výjimkou dětí, o jejichž umístění v důsledku jejich poruch chování požádali zákonní zástupci dítěte. Těmto dětem je poskytována preventivně výchovná péče. Nejčastěji pobývají děti v diagnostickém ústavu osm týdnů. (Procházková in Vítková, 2004)

Diagnostický ústav plní funkci:

- Diagnostickou - vyšetření úrovně dítěte pomocí pedagogických a psychologických činností.
- Vzdělávací - zjištění úrovně dosažených znalostí a dovedností, stanovují se a realizují se specifické vzdělávací potřeby v zájmu rozvoje osobnosti dítěte přiměřeně jeho věku, možnostem a schopnostem.
- Terapeutickou - prostřednictvím činností směřuje k nápravě poruch chování dítěte.
- Výchovnou a sociální - vztahující se k osobnosti dítěte, k jeho rodinné situaci a sociálně-právní ochraně, zprostředkovává zdravotní vyšetření dítěte.
- Organizační - související s umísťováním dětí do zařízení v územním obvodu diagnostického ústavu vymezeném ministerstvem, popřípadě i mimo územní obvod. Spolupracuje s orgánem sociálně právní ochrany dětí při přípravě jeho návrhu na nařízení předběžného opatření, které bude vykonáváno v diagnostickém ústavu nebo na návrh diagnostického ústavu v jiném zařízení.
- Koordinační - sjednocení odborných postupů všech zařízení v rámci územního obvodu diagnostického ústavu, ke sjednocení s orgány státní správy a dalšími osobami zabývajícími se péčí o děti. (Zákon č. 109/2002 Sb., § 5)

1.1.3 Dětský domov

Dětský domov je školské zařízení pro výkon ústavní výchovy. Toto zařízení zajišťuje péči pro děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají žádné závažné poruchy chování. Do dětského domova jsou umístěny děti ve věku od 3 do 18 let, nejpozději do ukončení přípravy na povolání. (Procházková in Vítková, 2004)

Dětský domov zajišťuje v souladu s platnými zákonnými normami náhradní péči v zájmu správného vývoje, řádné výchovy a vzdělání dětem na základě soudního rozhodnutí o nařízení ústavní výchovy. Základním cílem dětského domova je vybavit děti takovými znalostmi, dovednostmi, návyky a postoji, které zajišťují základ pro život ve společnosti. (Zákon č. 109/2002Sb., § 12)

1.1.4 Dětský domov se školou

Na rozdíl od dětského domova je zde zřízena škola. Účelem dětského domova se školou je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, mají-li závažné poruchy chování, které pro svou přechodnou či trvalou duševní poruchu vyžadují výchovně léčebnou péči, nebo s uloženou ochrannou výchovou, nebo jsou-li nezletilými matkami, které nemohou být vzdělávány ve škole, jež není součástí dětského domova se školou. Více se charakteristice dětského domova se školou věnuji v další kapitole bakalářské práce. (Zákon č. 109/2002 Sb., § 13)

1.1.5 Výchovný ústav

Výchovné ústavy poskytují péči dětem starším patnácti let. Jedná se o děti, kterým byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Péče je poskytovaná dětem, které mají závažné poruchy chování, nebo které jsou starší 12 let a jejich chování je tak závažné, že nemůžou být umístěni v dětském domově se školou. Při výchovném ústavu je zřizována základní škola nebo speciální škola a může být zřízena střední škola. (Zákon č. 109/2002 Sb., § 14)

1.2 Dětský domov se školou

1.2.1 Charakteristika zařízení

Dětský domov se školou zajišťuje své povinnosti v souladu se zákonem č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, ve znění zákona č. 383/2005 Sb., s vyhláškou č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy a podle § 23 odst. 3 a § 121 odst. 1 školského zákona č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání a metodickým pokynem č.j.: 32 608/02-24 k postupu školských zařízení pro výkon ústavní výchovy při opatřeních zásadní důležitosti.

Pracovníci v organizaci jsou povinni respektovat práva dětí a jednat v souladu s nimi. Tato práva jsou založena na hodnotách demokracie a lidských práv. (Škoviera,2007) Všichni zaměstnanci dbají na dodržování těchto práv tak, jak jsou vyjádřena v Chartě lidských práv a v dětském domově se školou zejména v Úmluvě o právech dítěte. (Výroční zpráva DD Žichovec, 2013)

Sociální pracovníci dodržují Etický kodex sociálních pracovníků ČR, kdy jednají tak, že chrání důstojnost a lidská práva svých klientů. Respektují právo každého jedince na seberealizaci v míře, aby současně nedocházelo k omezení práva druhých osob. Dbají na to, aby byli klienti profesionálně informováni o svých právech, ale i povinnostech tak, že vede své klienty k vědomí odpovědnosti za sebe samé. Sociální pracovníci se řídí vnitřním řádem organizace. (Etické kodexy MPSV, 2014)

1.2.2 Úkoly dětského domova se školou

- Mezi hlavní úkoly a cíle organizace patří snaha pomoci dětem k návratu do původní biologické rodiny nebo k nalezení náhradní rodiny.
- Dětský domov se školou zajišťuje náhradní výchovnou péči v zájmu zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělání dětem na základě soudního rozhodnutí o nařízení ústavní výchovy nebo předběžného opatření.

- Posláním dětského domova se školou je vytváření optimálních podmínek pro všestranný rozvoj svěřených dětí, příprava na samostatný život, vytváření stabilního prostředí buď trvale anebo po přechodnou dobu.
- Dětský domov se školou dbá na základní práva dítěte, na výchovu a vzdělávání v návaznosti na ústavní principy a mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách.
- Dětský domov se školou vytváří podmínky podporující sebedůvěru dítěte, rozvíjí citovou stránku jeho osobnosti a umožňuje aktivní účast dítěte ve společnosti.
- Dětský domov se školou zachází s dítětem tak, aby zajistil jeho plný a harmonický rozvoj.
- Dlouhodobým a stálým cílem dětského domova se školou je prevence sociálně patologických jevů, dále pak vytváření takových podmínek, které vedou k odstraňování negativních zkušeností a podpora zdravého životního stylu.
- Podporuje rozvoj širokého spektra aktivit v mimoškolní činnosti - sport, zájmové kroužky, rozvoj individuálních zájmů, účast na ozdravných pobytech, různých soutěžích a jednorázových akcích.
- Snaží se o minimalizaci vlivu rizikového prostředí ulice, spolupracuje v této oblasti s osobami odpovědnými za výchovu, aby zejména při pobytu dítěte v rodině tomuto riziku zabránily.
- Rozvíjí a utváří kvalitní mezilidské vztahy v rodině, zejména snášenlivost, toleranci, schopnost podřídit se a vytvářet atmosféru klidného a podnětného prostředí v rodině a celém dětském domově.
- Výchovná činnost je zaměřena na odstraňování nežádoucích zkušeností dětí přicházejících z narušeného prostředí, na vytváření podmínek pro všestranný rozvoj individuálních schopností, zapojení do různých volnočasových aktivit, rozvíjení manuální zručnosti, u mladších dětí pak na rozvoj slovní zásoby, správnou výslovnost, osvojování si základních činností, sebeobsluhy a hygieny.

- Základní škola poskytuje v souladu se školským zákonem č. 561/2004 Sb., v platném znění vyhlášek a NV vzdělání dětem pomocí zvláštních výchovných a vzdělávacích metod a připravuje žáky na výkon jednoduchých činností v souladu se vzdělávacím programem pro žáky s lehkým mentálním postižením 79-01-C/01 Základní škola praktická. (MŠMT, 2014) Vyučující pedagogové se zaměřují na plnění výchovně vzdělávací strategie, plnění průřezových témat a mezipředmětových vztahů v jednotlivých předmětech. (Výroční zpráva Žichovec, 2013)

1.2.3 Příčiny umístění dětí do dětského domova se školou

Děti jsou odebrány z rodiny a umístěny do dětského domova, pokud rodina není schopna zajistit základní funkce. (Ditrich, Matějčík, 2002)

- Rodiče dětí zemřeli; neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti; nevykonávají nebo zneužívají svá rodičovská práva.
- Děti byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodičům, a tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy.
- Děti výrazně zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, živí se prostitucí, spáchaly trestný čin, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak narušují občanské soužití.
- Děti se opakovaně dopouštějí útěků od rodičů nebo od jiných osob odpovědných za výchovu dítěte.
- Děti, na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu.
- Děti, které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umístovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti. (Matoušek a Pazlarová, 2010)

- Děti, které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte. (Matoušek, 2003)
- Děti, které jsou žadateli o azyl odloučenými od svých rodičů. (Zákon č. 359/1999 Sb.)

1.2.4 Poruchy funkce rodiny

Poruchou rodiny je taková situace, kdy rodina neplní či částečně plní základní požadavky dané společenskou normou. Jde o selhání některého člena nebo členů rodiny, v nedostatečném plnění některých nebo všech základních rodinných funkcí - reprodukční, ekonomicko-zabezpečovací, emocionální, výchovná a socializační. (Matoušek, 2003)

Poruchy funkcí rodiny přehledně popsal Vocilka (1999).

- Alkoholismus a jiné návykové látky - patří k nejčastějším důvodům umístění dítěte do dětského domova. Fakt, že rodiče pijí nadměrně alkohol nebo jiné drogy, může mít na dítě vliv, se kterým se bude obtížně vyrovnávat celý život. Záleží na tom, jak moc rodiče alkoholu propadli, jak je ovlivnil v jejich rodičovské roli a do jaké míry jejich pití ovlivnilo rodinou atmosféru a prostředí. Pokud tuto hranici překročí oba rodičové a problém s užíváním drog je dlouhodobý, je nutné dítě z rodiny odebrat.
- Prostituce - pokud je dítě svědkem této činnosti, je velmi ohrožen jeho psychický a morální vývoj.
- Zneužívání a týrání dětí - rozlišujeme několik druhů týrání (fyzické, psychické, sexuální, zanedbání péče). K týrání a zneužívání dochází nejčastěji ze strany rodičů, proto je velice důležité rychle zakročit a děti rodičům odebrat. Zneužívání a týrání je velký problém.
- Trestná činnost - jednoho nebo obou rodičů je důvodem nefunkční rodiny, vede k jejímu rozpadu. Rodiče tak ohrožují morální vývoj dítěte a nedávají svým potomkům dobrý vzor. Často dochází k opakovanému umístění dětí do dětského domova z důvodu opakované trestné činnosti.

- Nezvládnutá výchova - primárními vychovateli jsou rodiče. Pokud děti nemají v rodičích správný vzor, autoritu a oporu, tak si špatně naučené chování nesou celý život. Špatná výchova může vést k citové deprivaci a poruchám ve vývoji. To je další příčinou umístění dětí do dětského domova.
- Nízká sociální úroveň rodiny - tyto problémy jsou často spojeny s jinými poruchami rodiny. (Vocilka, 1999) Sociální úroveň je důležitá k procesu socializace. (Lovasová, 2006) Nedostatečná socializace může vést k vytlačení jedince na okraj společnosti a frustraci. Nízká sociální úroveň je velmi aktuálním problémem. S rostoucí nezaměstnaností a nárůstem bezdomovectví je udržení životního standardu stále obtížnější. Důvod odebrání dítěte nastává, když není zabezpečena dostatečná výživa a hygiena, kdy je ovlivněn zdravý vývoj jedince. (Elott a Place, 2002)

1.2.5 Práva a povinnosti dítěte umístěného v dětském domově

Dítě má právo:

- Na zajištění plného přímého zaopatření.
- Na rozvíjení tělesných, duševních a citových schopností a sociálních dovedností.
- Na respektování lidské důstojnosti.
- Na společné umístění se svými sourozenci, nebrání-li tomu závažné okolnosti ve vývoji a vztazích sourozenců.
- Na vytváření podmínek pro dosažení vzdělání a pro přípravu na povolání v souladu s jeho schopnostmi, nadáním a potřebami.
- Na svobodu náboženství, respektování práv a povinností osobami odpovědných za jejich výchovu.
- Být seznámeno se svými právy a povinnostmi, radit se svým obhájcem nebo opatrovníkem, ustanoveným pro řízení podle zvláštního zákona č.218/2003 Sb., bez přítomnosti třetích osob, a za tímto účelem přijímat a odesílat korespondenci bez kontroly jejího obsahu.

- Účastnit se činností a aktivit zařízení organizovaných v rámci výchovného programu s výjimkou zákazu či omezení v rámci opatření ve výchově, stanovených VŘ v rámci zákona 109/2002 Sb.
- Obracet se žádostmi, stížnostmi a návrhy na ředitele a pedagogické pracovníky DD a požadovat, aby podání adresovaná příslušným státním orgánům, orgánům územní samosprávy a právníkům a fyzickým osobám, jsou-li pověřeny výkonem sociálně-právní ochrany, byla ze zařízení odeslána v následující pracovní den po jejich odevzdání pracovníkům DD, a to bez kontroly jejich obsahu.
- Vyjádřit svůj názor na zamýšlená a prováděná opatření, která se ho dotýkají; názorům dítěte musí zaměstnanci DD věnovat patřičnou pozornost odpovídající jeho věku a rozumové vyspělosti.
- Požádat o osobní rozhovor a uskutečnit osobní rozhovor s pověřeným zaměstnancem orgánu sociálně-právní ochrany dětí, (Zákon č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů) zaměstnancem České školní inspekce, ministerstva nebo orgánu kraje, a to bez přítomnosti dalších osob.
- Být hodnoceno a odměňováno a ke svému hodnocení se vyjadřovat
- Na informace o stavu svých úspor či pohledávek.
- Na udržování kontaktu s osobami odpovědnými za výchovu za podmínek stanovených zákonem 109/2002 Sb., a to formou korespondence, telefonických hovorů a osobních návštěv.
- Přijímat v DD se souhlasem pedagogického pracovníka návštěvy osob, které nejsou odpovědní za výchovu dítěte.
- Pustit samostatně se souhlasem pedagogického pracovníka DD za účelem vycházky, pokud se jedná o dítě starší 7 let věku, pokud nedošlo k zákazu nebo omezení v rámci opatření ve výchově. (Zákon č. 109/2002 Sb., § 20)

Dítě má povinnost:

- Dodržovat pořádek a kázeň, plnit pokyny a příkazy zaměstnanců zařízení, opatrně zacházet se svěřenými věcmi, nepoškozovat cizí majetek, dodržovat zásady slušného chování s osobami, s nimiž přichází do styku, v prostorách

zařízení a v osobních věcech dodržovat pořádek a čistotu a i jinak zachovávat ustanovení vnitřního řádu DD.

- Dodržovat předpisy a pokyny k ochraně bezpečnosti a zdraví, s nimiž bylo řádně seznámeno.
- Hradit ze svých příjmů náklady spojené s přepravou do zařízení, které neoprávněně opustilo nebo se do něj nevrátilo.
- Poskytnout na výzvu ředitele DD doklady o svých příjmech.
- Předat do úschovy na výzvu ředitele DD předměty ohrožující výchovu, zdraví a bezpečnost; doba úschovy těchto předmětů nesmí přesáhnout dobu pobytu dítěte v DD a při jeho ukončení musí být tyto předměty dítěti nebo osobě odpovědné za výchovu vydány.
- Podrobit se na výzvu ředitele zařízení vyšetření, zda není ovlivněno alkoholem nebo jinou návykovou látkou. Je-li pro vyšetření třeba odebrat krev, je dítě povinno strpět, aby mu lékař nebo odborný zdravotnický pracovník odebral krev, pokud to není nebezpečné pro jeho zdraví. (Zákon č. 109/2002 Sb., § 20)

1.2.6 Náplň činností dětí v dětském domově se školou

Organizace činností dětského domova se školou se řídí dle vnitřního řádu. Každý dětský domov se školou má svůj specifický řád. Vnitřní řád je zákonem stanovený dokument. Výchovně vzdělávací činnosti se dále provádějí dle programů prevence sociálně patologických jevů, ročním plánem výchovně vzdělávacích činností, ročním a měsíčním plánem akcí. Upravuje všechny právní náležitosti spojené s provozem dětského domova jako školského zařízení. Dětské domovy se v současné době snaží co nejvíce přiblížit způsobu výchovy v biologické rodině, ale není možné plně nahradit vlastní rodinu. (Langer, 2008)

Základní organizační jednotkou dětského domova je rodinná skupina v počtu 6-8 dětí. (Vnitřní řád DD Žichovec, 2013)

Dětský domov se školou organizuje činnosti:

- Výchovné - výchovní pracovníci se co nejvíce snaží přiblížit život rodinné skupiny životu v rodině. S pomocí dětí zajišťují vychovatelé běžné domácí práce i celodenní stravování. Práce skupiny vychází z výchovných a vzdělávacích potřeb dětí, s přihlédnutím k jejich rozumovým schopnostem a zájmům dítěte. Je zaměřena na všestranný rozvoj osobnosti dítěte, jeho samostatnosti, rozvoji jeho individuálních schopností a nadání. Současně je zaměřena i na odstraňování příčin nebo důsledků vzniklých poruch chování. (Matoušek a Pazlerová, 2010)
- Vzdělávací - součástí dětského domova je základní škola, v níž jsou děti vzdělávány podle vzdělávacího programu pro žáky s lehkým mentálním postižením. Děti předškolního věku navštěvují mateřskou školu. Vzdělávání dětí též probíhá na základních školách v okolí. Po ukončení povinné školní docházky se děti připravují na středních školách regionu kraje. Dítě, které není zletilé a ukončí přípravu na povolání, je dle možností zařazeno do pracovního procesu nebo pracovních činností v dětském domově. (Škoviera, 2007)
- Zájmové - hlavním cílem zájmové činnosti je rozvoj individuálních schopností a vloh dítěte, jeho integrace do společnosti vrstevníků a prevence negativních jevů. Zájmové aktivity jsou v souladu s ročními výchovnými plány. Uskutečňují se v rámci rodinných aktivit, v zájmových organizacích mimo dětský domov. Je využíváno různých aktivit občanských sdružení a nadací (např. Nadace Terezy Maxové, Nadační fond manželů Klausových). (Vnitřní řád DD Žichovec, 2013)
- Preventivní - úkolem preventivních programů je odstranění negativních zkušeností dětí, s kterými se již setkaly. Jedná se především o kouření, krádeže, záškoláctví, šikanování, násilí, vulgární vyjadřování, agresivní chování, alkoholismus, drogová závislost a sklony k rasismu. Cílem prevence je odstranění negativních zkušeností, podpora zdravého životního stylu a ovlivňování chování. (Škoviera, 2007)

1.2.7 Sourozenci v dětském domově

Snahou sociálních pracovníků a úřadů, které mají za úkol umístění dítěte, je nechat sourozence společně. Někdy ale nejsou děti kvůli kapacitě domova či různému věku nechávány pohromadě. Pak je pro ně pobyt v domově ještě obtížnější. Chybí jim jak rodiče, tak i sourozenci. Sourozenecké vztahy si pak nahrazují blízkými vztahy s některými ostatními dětmi. (Matoušek, 2003)

Pro sourozeneckou skupinu je vhodnější dětský domov rodinného typu, kde jsou sourozenci umístováni do společné rodinné jednotky. Dodržuje se zásada, že sourozenci patří k sobě. Sourozenci tvoří přirozenou sociální skupinu, která intenzivně ovlivňuje celý život jednotlivce. Z toho vyplývá, že by se sourozence při umístování do dětského domova neměli odloučit. Citová vazba mezi sourozenci, která byla navázána v biologické rodině, by měla být zachována. Působí totiž na další život dítěte. (Vágnerová, 2010)

Sourozenci v dětských domovech se často vyčleňují od ostatních dětí. Drží při sobě, mají vlastní způsob komunikace, rozdělení rolí a dorozumívání se. Velkou sourozeneckou skupinou se stávají již čtyři sourozenci. Tento počet sourozenců není v dětských domovech neobvyklý. Méně často se v dětských domovech objevují pouze dva sourozenci. Častější je počet tří a více sourozenců. (Matoušek, 2003)

Ve vícečetných sourozeneckých skupinách se vytváří hierarchie sourozenců, která není úplně ovlivněna věkem. Postavení ve skupině ovlivňuje délka pobytu v dětském domově, průbojnost, manipulační schopnosti dítěte aj. (Zezulová, 2012)

„V rodině spolu všichni lidé žijí, vyvíjejí se, ovlivňují se, střetávají se. Rodinné seskupení tedy není nic nestálého, neměnného, právě naopak. Jsou to lidé žijící ve společném intimním svazku. Jedná se o vzájemnou interakci. Jedná se o druh styku, kterým jeden druhého ovlivňuje. Každá zkušenost pak spolupůsobí na jednání zúčastněných osob.“ (Vančurová-Fragnerová, 1966, s. 27)

Do rodinných skupin děti zařazuje ředitel dětského domova dle zákona č. 109/2002 Sb.

- S volnou kapacitou příslušné rodinné skupiny.
- S umístěním sourozenců v zařízení.

- Dosavadní skladbou dětí v rodinné skupině.
- Osobností vychovatelů dané rodinné skupiny.

V průběhu adaptační fáze, která činí alespoň měsíc od počátku umístění, přistupují vychovatelé k nově přijatému dítěti s maximální možnou mírou tolerantnosti. Je zřejmé, že příchod dítěte do dětského domova je pro něj velice traumatizující. Vede často ke konfliktním situacím. Dítě se vyrovnává s novým prostředím, seznamuje se s dětmi i s pracovníky dětského domova, musí si vydobýt mezi všemi svoji novou pozici, a to není lehká situace. V jiné situaci se nacházejí děti, které mají v domově sourozence. Jedinci, kteří zde mají sourozence, tvoří koalici, jsou kompaktnější. Ti ostatní si najdou kamarády nebo kamarádky, ale to není totéž. Nemají pocit rodinné soudržnosti, opory. Rodinné vazby jsou výhodné, ale také mnohdy mohou být příčinou konfliktů. (Vocilka, 1999)

1.3 Sourozenecké konstelace

Všeobecně lze říci, že sourozenecké konstelace jsou pozice, které zaujímají děti v rodině. Jde o pořadí dětí narozených v jedné rodině. Zda jde o jedináčka, prvorozeného, prostředního nebo nejmladšího. Dle sourozeneckých konstelací lze určit charakterové vlastnosti dítěte. Děti narozené ve dvou různých rodinách ve stejném pořadí, mají stejné charakterové rysy. (Černý, Hejduk, 2011)

První sourozeneckou konstelaci nacházíme v bibli v příběhu Kaina a Ábela, kteří neustále soupeří o lásku a přízeň Boha. Se stejným motivem bojují sourozenci o lásku rodičů. (Novák, 2007)

Přijetím každého dalšího dítěte se mění sourozenecké konstelace v rodině. Všechny děti v rodině se tím dostávají do nové role, ve které se musí najít. Obecně se dá říct, že pořadí narození a vyrůstání v rodině má na člověka celoživotní vliv. Ten závisí i na pohlaví sourozenců, celkovém počtu dětí v rodině, věkovém rozdílu mezi sourozenci a způsobu, jakým se chovají k dětem rodiče. (Nelles, 2009)

„Každý náraz, ať citově příznivý, nebo naopak nepříznivý, má v prožitku různý dopad podle toho, kolik osob jej sdílí, kolik lidí na něm nese svůj podíl.“ (Vančurová-Fragnerová, 1966, s. 29)

Problematikou sourozeneckých konstelací se poprvé zabýval švýcarský psycholog Alfred Adler. Zajímalo ho pořadí narození a postavení dětí v rodině. Zjistil, že pořadí narození dětí v rodině má velký význam na budoucí život lidí.

Alfred Adler (1999) rozdělil pozice dětí v rodině:

- prvorozené dítě
- druhorozené či prostřední dítě
- nejmladší dítě

Dle Kevina Lemana (2012) se dělí sourozenecké konstelace takto:

- prvorozené dítě (vč. jedináčků)
- druhorozené dítě (prostřední)
- benjamínci (narozené jako poslední)

Poslední dělení sourozeneckých konstelací, které bych chtěla v této práci uvést, je dle Tomáše Nováka. Tomáš Novák (2007) rozděluje sourozenecké konstelace na čtyři skupiny:

- jedináček
- nejstarší děti
- prostřední děti
- benjamínci

Všichni tři autoři (Adler, Leman i Novák) se shodují na tom, že pořadí narození ovlivňuje naši osobnost, naše vztahy k okolí, výběr partnera i výběr povolání. Každá pozice dítěte má své určité rysy a vzorce chování.

1.3.1 Prvorozený

Charakteristickým rysem dětí narozených jako první je perfekcionismus a zodpovědnost. Prvorození jsou obvykle snaživí a cílevědomí. Jeden z důvodů této

povahy souvisí s očekáváním potomka a úzkostlivou výchovou novopečených rodičů. Při výchově prvorozeného dítěte jsou rodiče opatrní, úzkostliví, nejistí a nedůslední, ale také jsou často přísní a nároční. Očekávají od svého potomka stále vyšší a lepší výkony. Na prvorozených dětech se jejich rodiče učí, jak vychovávat. Po prvním dítěti se po celou dobu, než přijde další potomek, vyžaduje spolehlivost, zodpovědnost, cílevědomost a jiné dokonalé vlastnosti. U jedináčků se tyto schopnosti vyžadují rodiči i prarodiči celý život. (Vančurová- Fragnerová, 1966)

Typické vlastnosti pro prvorozené jedince bude prvorozený rozvíjet a vyžadovat je i od svého okolí. (Leman, 2012)

Být prvorozený přináší řadu výhod. Prvorozeným často nechybí potřebná dávka sebedůvěry a ctižádosti, která pramení z toho, že ho již od dětství brali v jeho okolí všichni vážně a prvorozený to věděl. (Prekop, 2009) Prvorození a jedináčci musí velmi rychle dospět. A to proto, že jsou často s dospělými. U prvorozených proto, že na ně připadá povinnost starat se o mladší sourozence. A to velkou dávkou zodpovědnosti vyžaduje. Proto se nemůžeme divit, že prvorození to v životě dotáhnou daleko a velice často zaujmají vedoucí postavení. Takové vlastnosti jako pečlivost, schopnost soustředění, svědomitost, výborné organizační schopnosti, velká paměť a kreativní myšlení i jiné důležité vlastnosti provází prvorozeného celým životem. (Leman, 2012)

Ale tyto vlastnosti přináší některé negativní důsledky. Všechny již dříve jmenované vlastnosti jsou základem pro vznik nezdravého puntičkářství, které dohání prvorozeného ke stresu. Na prvorozené je kladené velké břímě ze strany rodiny, od spolužáků i od životních partnerů. (Nelles, 2009) Každému je známo, že mantinely, které určí rodiče při výchově prvorozeného, jsou často odlišné od mantinelů použitých při výchově dalších narozených dětí. Prvorození se nejvíce snaží naplnit očekávání svého okolí. Neumějí odmítnout nikoho, kdo je požádá o pomoc. Snaží se nejdokonaleji splnit všechny nároky na ně kladené. Velké vnitřní zklamání přichází, když se nedaří úkoly splnit. (Novák, 2007)

Důležité je si včas uvědomit, že perfekcionismus je velice škodlivý. Prvorození si musí uvědomit, že dokonalost neexistuje. Musí se naučit přijímat kritiku, což vůbec není lehké a být méně kritický k druhým. Nejdůležitější je umění přiznat svou chybu,

omluvit se a uvědomit si svou nedokonalost. Je třeba se naučit vyjádřit své pocity, přání, strach, ale myslet i na sebe a udělat si pro sebe volný čas. (Černý a Hejduk, 2011)

1.3.2 Prostřední dítě

Tak jak je prvorozený charakterizován jako puntičkář, tak dítě prostřední je nejlépe charakterizováno slovem soupeř. (Prokop, 2009) Je to dítě, které nemá privilegia jako prvorozený a ani nemá výhody rozmazlených benjamínků. V rodinách s více než třemi dětmi jsou druhé až předposlední děti dětmi prostředními. Je velmi obtížné najít nějakou obecnou charakteristiku dětí narozených jako prostřední. (Leman, 2012) Dítě narozené v pořadí prostřední je často otloukáno od staršího, ale i od mladšího sourozence. Prvorozený po něm vyžaduje perfekcionalismus, je jeho vzorem a už mu ukazuje, co za své dřívější období objevil. To prostředního jedince nenutí k samostatné práci. To neplatí, pokud je prostřední sourozenec silnější, průbojnější a soupeřivější. Pokud to tak je, často dochází ke konfliktům mezi oběma sourozenci a to tak dlouho, než každý najde svojí individuální cestu. Všeobecně je známo, že každý sourozenec, jak prvorozený, tak prostřední, je protikladem. Z prostředního sourozence může vyrůst člověk, který neustále proti něčemu nebo někomu bojuje, ale také samotář, který se vyhýbá jakémukoliv konfliktu s ostatními. Chceme-li pochopit chování prostředního jedince, musíme odhalit vztahy v rodině. Pocity z dětství si s sebou nese celým životem. Nejčastěji prostřední dítě hledá porozumění mezi kamarády, partnery, v náhradních rodinách. Tam konečně získává pocit porozumění, ocenění, uznání. Z toho taky vyplývá, že prostřední potomek jako první vylétá z rodinného hnízda a osamostatňuje se. (Faber a Mazlish, 2009)

Pro prostřední pozici sourozenců je důležité se naučit svěřovat druhým, získat nezávislost, nemít pocit zbytečnosti. (Adler, 1999)

Být prostředním v sourozenecké konstelaci není tak špatné, jak to vypadá. Má to i své výhody. Prostřední jedinci se často nespolehnají při práci na druhé, tím jsou samostatnější. Umí řešit diplomaticky problémy, které během jejich života nastanou. Nikoho k ničemu nenutí. Dokážou vnést nadhled do situace a uzavírat kompromisy. (Novák, 2007)

1.3.3 Nejmladší děti

Nejmladší dítě je v rodině extrovert, který dokáže neustále bavit své okolí. Benjamínek manipuluje s lidmi kolem sebe. Je srdečný, zábavný, nekomplikovaný, bezstarostný, rozmazlený, netrpělivý, vzdorovitý. Ve společnosti je nejmladší sourozenec velmi oblíbený, snaží se zviditelnit, něco v životě dokázat. (Černý a Hejduk, 2011) To souvisí s výchovou ze strany rodičů. Na benjamínka už nejsou kladeny takové nároky jako na prvorozeného. Rodiče už tolik neřeší výchovu a často ponechávají nejmladšího potomka osudu. Možnost se něčemu přiučit nalézá u staršího sourozence. (Novák, 2007)

Typickým znakem benjamínků je egocentrismus, ten pramení už z dětství, kdy jsou rozmazlováni, ale zároveň podceňováni. Poslední rozený se snaží zakrýt nedostatky své povahy a to tak, že se snaží být šaškem. Benjamínek se hodí pro práci, kde se uplatňují komunikační dovednosti, hodí se pro práci s lidmi. (Leman, 2012)

1.3.4 Jedináček

Být jedináčkem má své výhody a zároveň i nevýhody. Mít sourozence je obrovský dar a žádný jiný kamarád ho nemůže nahradit. Určitá vzájemná sourozenecká rivalita, hádky a hraní je něco, co nás se sourozencem úzce spojuje. Jedináček je a bude jediným dítětem svých rodičů, tzv. „*superprvorozený*“. (Leman, 2012)

V dnešní době jedináčků přibývá. Je to dáno tím, že ženy se více věnují kariéře a na plození potomka nezbývá mnoho času. Průměrný věk prvorodičky v tomto roce dosáhl v ČR k hranici třiceti let. (ČSÚ, 2014)

Vlastnosti jedináčků určuje výchova a přístup rodičů. (Winget, 2012) Často se promíchávají vlastnosti prvorozených a benjamínků. Toto spojení (Leman, 2012) nazývá vnitřní vzpourou. Celý život jedináčků je pečlivě naplánován, musí být sebejistí, samostatní a řešit po vzoru dospělého problémy. Ale ne vždy to jedináčci umějí, to dochází k velké vnitřní vzpouře, provalení hněvu a vzdoru na povrch. (Faber a Mazlisch, 2009)

Novák (2007) vlastnosti jedináčka popisuje ve své knize dle přístupu, který volí rodiče při své výchově. Rozděluje tři přístupy a z toho plynoucí vlastnosti jedináčka.

Tradiční přístup

Je založen na ochranářství a připoutání si jediného potomka k sobě. Rodiče často vychovávají dítě bez jakéhokoliv kontaktu s vrstevníky. Jedináčci často prožívají život ve společnosti dospělých. Proto často jejich vlastnosti jsou sobeckost, sebestřednou, rozmazlenost, nespolečenskost.

Modernější přístup

Tento přístup si uvědomuje absenci sourozence. Rodiče se snaží vynahrazovat sourozence pestrou nabídkou aktivit, finanční kompenzací, časovou investicí. To podněcuje ke vzniku přemoudřelosti, perfekcionalizmu, dominanci, odpovědnosti, svědomitosti.

Přístup poukazující na handicap jedináčka

Handicap jedináčků spočívá ve výchově rodičů. Ty se snaží zakrýt egoistické vlastnosti jedince. Vytrvale dítě nutí být v kolektivu vrstevníků, učit ho se dělit a potlačovat jeho individuální osobnost. To vede k nedostatečné asertivitě a podbízění se vrstevníkům. (Novák, 2007)

Žádná sourozenecká konstelace se nedá shrnout do jasné šablony, prvorozený, prostřední dítě či benjamínek mohou, ale nemusí nést některé rysy, které jsem zde popsala. (Leman, 2012) Tato práce je zaměřená na sourozenecké vztahy dětí v dětském domově, a ty se často utvářejí nestandardním způsobem. Sourozenci v dětských domovech jsou často ovlivňováni krizí v rodině. Jsou zařazeni do dětského domova z mnoha důvodů např. smrt rodičů, trvalá a závažná nemoc, úraz, výkon trestu odnětí svobody, týrání dětí ze strany rodičů a další. (Colorosová, 2012) Všeobecně platí, že sourozenci patří k sobě, tvoří přirozenou sociální skupinu. Toto tvrzení vždy neplatí v ústavní péči, i když ze zákona č.109/2002 Sb., vyplývá doporučení sourozence umístit v dětském domově do společné rodinné skupiny.

2 Cíl práce, výzkumné otázky

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem výzkumné části je zjistit, jaké se udržují sourozenecké vztahy v dětském domově. Tento cíl byl zvolen proto, že vztahy sourozenců v dětském domově mají svá specifika. Je zajímavé prozkoumat, jak sourozenci, umístění do dětského domova, udržují ve složité životní situaci své sourozenecké vztahy.

2.2 Výzkumné otázky

Z výše uvedeného cíle vyplynula otázka: Jak jsou udržovány sourozenecké vztahy v dětském domově?

Odpověď se pokusím nalézt v rozhovorech sourozenců, kteří byli společně umístěni do dětského domova. Zajímat se budu o vztahy sourozenců v primární rodině, vztahy sourozenců v dětském domově k sobě navzájem i mezi ostatními osobami žijícími v dětském domově.

3 Metodika

3.1 Metoda a technika sběru dat

Pro dosažení cíle jsem zvolila kvalitativní výzkumnou strategii prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru se sourozeneckými skupinami v dětském domově.

Rozhovory probíhaly v období červen 2014 – březen 2015, bylo osloveno celkem 15 dětí v pěti rodinných skupinách, které jsou umístěny v dětském domově se svými sourozenci. Těmto dětem jsem položila několik otázek.

Výzkum je proces vytváření nových poznatků, je to systematická, naplánovaná činnost, která se snaží najít odpovědi na výzkumné otázky daného oboru. Na získávání nových poznatků je kladen velký důraz na empirická data. Kvalitativní výzkum je hledání, porozumění založené na metodologickém a tradičním zkoumání vymezeného sociálního problému. Výzkumník chce vytvářít ucelený holistický obraz, analyzuje různé druhy textů, informuje účastníky výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách. (Hendl, 2008)

Kvalitativní výzkum je nenumerické šetření, interpretace sociální reality. (Disman, 2002) Kvalitativní výzkum se uvádí ve slovní podobě, popisuje podrobně a výstižně dané zjištění. (Gavora, 2000) Předmětem kvalitativního zkoumání je studium běžného, lidského života v jejich přirozených podmínkách. Podrobnější kontakt s terénem je důležitý pro získávání informací pro kvalitativní výzkum. (Reichel, 2009)

Znakem kvalitativní strategie je důkladné zkoumání událostí z mnoha aspektů u mála objektů. Získávání údajů je nestandardizované, sběr a analýza dat jsou velmi časově náročné. Sběr dat končí až tehdy, kdy dojde k teoretickému nasycení. Data se vyhodnocují průběžně a výpovědi informantů jsou vždy jedinečné. Kvalitativní výzkum napomáhá k porozumění zkoumaného problému. (Reichel, 2009)

Technika, která se často využívá v kvalitativní strategii, je rozhovor neboli interview. Důležité je, jaký typ rozhovoru užíváme. Máme několik typů rozhovorů, a to rozhovor nestrukturovaný, polostrukturovaný a strukturovaný. Rozdíl mezi těmito typy rozhovorů je v tom, jaká je komunikace mezi výzkumníkem a informantem.

U nestrukturovaného rozhovoru nejsou otázky předem dány, komunikace je volná, všechny otázky vyplývají z otevřeného rozhovoru. Polostrukturovaný rozhovor má předem daný soubor otázek, ale není stanoveno jejich pořadí, tazatel může klást otázky doplňující. Poslední typ je rozhovor strukturovaný neboli řízený, kdy otázky i jejich pořadí je určeno. (Reichel, 2009)

3.2 Charakteristika zkoumaného souboru

Pro kvalitativní výzkum vybíráme výzkumný soubor záměrně. Osoby vybíráme vhodné pro dané téma, musí mít zkušenosti a znalosti ve zkoumaném prostředí. Výběr se ukončí až tehdy, když informace od informantů jsou stejné a opakují se. Tím se považuje vzorek za nasycený. (Gavora, 2000)

Výzkumný soubor tvořily děti z nejmenovaného dětského domova v Jihočeském kraji, vybrané na základě dostupnosti. Počet dětí nebyl dopředu určen. Počet dotazovaných byl závislý na nasycení tématu rozhovoru. Rozhovory se opakovaly do doby, kdy se už neobjevovaly žádné odlišné odpovědi od těch, které již byly jmenovány. (Loučková, 2010) Výběr informantů byl závislý na dvou kritériích, a to sourozenecký poměr informantů a schopnost samostatně odpovídat na dané téma. Jelikož dotazovaní jsou děti, byly rozhovory vedeny v neformálním duchu. V konečné fázi jsem získala celkem pět sourozeneckých skupin, celkem rozhovor čítal patnáct informantů (přehled v tabulce č. 1).

Tabulka č. 1 – Přehled informantů

Skupina 1	Skupina 2	Skupina 3	Skupina 4	Skupina 5
Petr 18 let SOU	Richard 13 let ZŠ	Marie 11 let ZŠ	Tomáš 5 let MŠ	Helena 13 let ZŠ
Martin 15 let SOU	David 12 let ZŠ	Ivan 10 let ZŠ	Nikolas 6 let ZŠ	Kristýna 11 let ZŠ
	Jindra 9 let ZŠ	Roman 9 let ZŠ	Martin 7 let ZŠ	Adam 7 let ZŠ
			Klaudie 10 let ZŠ	

Zdroj: vlastní výzkum

3.3 Proces sběru dat

V dětském domově pracuji jako zdravotník již delší dobu. Měla jsem možnost poznat blíže práci vychovatelů, sociálních pracovníků, pedagogů a dalšího personálu. Co nejvíce upoutalo mou pozornost, byly vztahy dětí mezi sebou. Proto při výběru tématu bakalářské práce jsem měla jasnou volbu. Protože mě děti znají, měla jsem výhodu při sběru dat pro praktickou část své práce. Nejdříve jsem si vytipovala vhodné sourozence, kteří v době mého výzkumu pobývali v dětském domově. Osobně jsem je na první schůzce informovala o tom, co je polostrukturovaný rozhovor, jak budou rozhovory probíhat a jak se bude s daty dále pracovat. Dala jsem dětem čas na rozmyšlenou a poté jsem se jednotlivě ptala dětí, zda se mnou chtějí spolupracovat.

Rozhovory jsem prováděla v období od června 2014 do března 2015. Probíhaly ve známém prostředí dětí, na rodinné skupině každého dítěte. Rozhovoru jsem se účastnila já jako výzkumník a dítě jako informant. Rozhovory probíhaly jednotlivě beze svědků, do odpovědí jsem nezasahovala a nebyly časově omezené. Rozhovory trvaly 30 až 60 minut. Každému dotazovanému jsem dala dostatečný prostor se vyjádřit. S ústním souhlasem dětí jsem rozhovory nahrávala na diktafon a následně přepsala do písemné podoby. Za děti v dětském domově odpovídá opatrovník, ředitel dětského domova, kterého jsem také osobně požádala o souhlas s provedením výzkumu. Účastníci výzkumu nesouhlasili se zveřejněním celých rozhovorů.

Předem připravené otázky byly:

- 1) Jaký máš vztah ke své rodině?
- 2) Jaký máš vztah k dětem na rodině v dětském domově?
- 3) Jaký máš vztah k sourozencům v dětském domově?
- 4) Jaký máš vztah k dospělým v dětském domově?

3.4 Etika sběru dat

Miovský (2006) ve své literatuře upozorňuje na fakt, že nesmí být porušena etická pravidla účastníků výzkumné práce. Tento fakt jsem měla na zřeteli po celou dobu svého výzkumu. Všechny děti i vedení dětského domova jsem ubezpečila, že jejich osobní údaje budou změněny, aby dotazovaným byla zachována anonymita. Výzkumu se všechny děti účastnily dobrovolně a dodržela jsem ochranu osobních údajů.

3.5 Metoda vyhodnocování dat

Po důkladném přečtení přepsaných rozhovorů jsem začala vyhodnocovat data. Pro vyhodnocení dat jsem zvolila kazuistiku a názorně jsem vztahy mezi sourozenci, rodinou, dětmi v dětském domově a vychovateli zakreslila do sociogramů. S kazuistikou se často setkáváme v medicínských a psychologických oborech. (Gavora, 2000) Kazuistika popisuje jednu nebo více osob, které mají stejný nebo podobný

problém. (Disman, 2002) Výzkumná metoda zkoumá dopodrobna případ jedné osoby nebo jednoho problému, a tak pomáhá sestavit komplexní obraz dané problematiky. (Miovský, 2006) Zvolila jsem kazuistiku sociální skupiny, někdy specifikovanou přesněji, jako rodinnou. Kazuistiku jsem využila proto, že jsem chtěla sledovat vývoj vztahů mezi jedinci v dané sociální skupině. Pro jasnější, přesnější a srozumitelnější znázornění jsem ke kazuistice připojila sociogramy.

Vzhledem k tomu, že každý jedinec je individuum, má také rozdílné způsoby chování, zvládání různých situací, dochází ke shodám či neshodám ve vztahu k dalšímu jedinci. (Novotná, 2010)

Chráska (2007) považuje sociogramy za mapy neformálních vztahů v sociálních skupinách. Použila jsem kruhový sociogram, který se v praxi často využívá a je vhodný pro znázornění vztahů v menší sociální skupině. Jednotliví členové jsou znázorněni po obvodu pomyslné kružnice a pomocí šipek se znázorňuje sociální klima mezi členy. Počet šipek musí být co nejmenší, aby se sociogram nestal nepřehledným. Negativní vztahy znázorňují červenou čarou, pozitivní vztahy černou čarou. Šipky určují směr vztahu, který vyplynul z rozhovoru.

4 Výsledky

4.1 Sourozenecká skupina 1

Petr, Martin

Rodinné prostředí

Otec odešel od rodiny, matka pije a užívá návykové látky, bratr se vrátil z vězení, sestra užívá návykové látky.

Příchod do DD

Oba sourozenci přišli do DD najednou.

Ubytování v DD

Oba chlapci byli ubytováni v jedné rodinné skupině, na jednom pokoji.

Docházka do školy

Oba sourozenci ukončili devátou třídu ZŠ v blízkém městysu a pokračují se studiem na středním odborném učilišti.

Vztah k tetám a strejdům

Starší Petr průbojnější, Martin tišší. S přibývajícím věkem se Petr stal „šéfem“ rodinné skupiny, Martin se skrýval v jeho „stínu“. K tetám a strejdům zpočátku slušní a zdvořilí, s pubertou však jejich suverénnost přerůstala hranice slušného chování a úcty k dospělým. I když se dařilo držet jejich suverenitu v určitých hranicích, bylo někdy velmi těžké s nimi vycházet. Zvláště Petr měl vůči tetám a strejdům absolutistické názory, které si nechtěl nechat vysvětlit, či vyvrátit.

Vztah k ostatním dětem

Starší Petr byl pro ostatní děti „vzorem“, všechny se mu chtěly podobat, bohužel především v těch záporných stránkách chování. Martin byl trochu u dětí upozadován, přesto byl pořád brán jako bratr toho „skvělého a suverénního“ Petra.

Vztah mezi sourozenci

Přestože rodina neplnila žádnou sociální úlohu, byli na sebe bratři poměrně silně citově vázáni. To se projevilo především při odchodu Petra na internát, kdy tvrdil, že nechce být od bratra odtržen a chce denně dojíždět. To se však během několika dnů

upravilo. Přesto Petr pobyt na internátu neustál a dojížděl do školy. Martin se po přijetí na střední odborné učiliště a přijetí na internát nechal po půl roce schválně vyhodit a dojížděl s bratrem.

Zhodnocení

Martin před odchodem do dětského domova bydlel s matkou, sestrou, bratrem Petrem. Druhý bratr, o kterém se Martin zmiňuje, byl ve výkonu trestu. Martin s matkou nemá dobré vztahy, lže jí a jako autoritu jí neuznává. Bratra Petra obdivuje, za to jak dokáže s mámou „zamést“. Petr je Martinovým vzorem. Nejstarší bratr je pro Petra vzorem a chtěl by být jako on. Sestru má Martin rád, protože je v klidu a do ničeho se „nemontuje“. Pro Martina je největší autorita nejstarší bratr, ale když byl ve výkonu trestu, tak vedoucí roli v rodině měl Petr. (viz Sociogram č. 1)

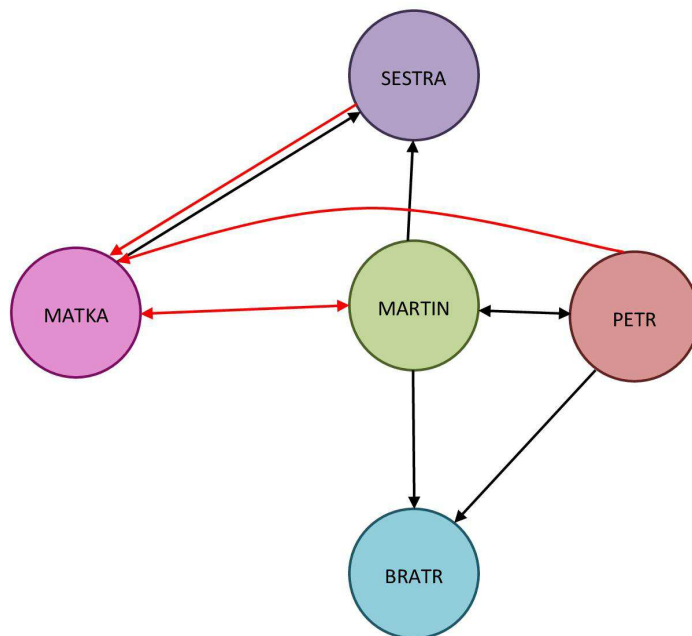
Martin je v dětském domově rodinného typu s bratrem Petrem. Petr je na rodince „kápo“ a Martin z toho těží (např. cigarety, jogurt). Martin kamarádí s Davidem, ten také bydlí na stejné rodince. Janu a Nikolu z rodinky moc nemusí, jsou „hloupí a malí“. Adam se snaží s Martinem kamarádit, ale Martin ho má za „práskače a zmetka“. Strejdu s tetou má Martin rád a ředitel se „vybouří, ale dělá pro nás hodně“. (viz Sociogram č. 2)

Petr bydlel v rodině s matkou, kterou má rád, ale moc jí za autoritu nepovažoval. Dobře si rozuměl s nejstarším bratrem, kterého uznával za „borce“. Sestru, která bydlela ve vedlejší bytě na ubytovně, považuje za hloupou. K bratrovi Martinovi má výchovatelský vztah. (viz Sociogram č. 3)

Petr je na rodince nejstarší. Bydlí společně s bratrem Martinem, kterého neustále poučuje a vychovává. Nejvíce Petra štve, když se Martin „hrbí“ před vychovateli, to ho vždycky „seřve“. S Ančou se zná dlouho a je „docela dobrá“. Janu a Nikolu považuje za „otravný husy“, snaží se mu podlézat. Petr si hodně rozumí s Romanem, který bydlí na jiném pokoji, mají zálibu ve zpěvu. S tetou a strejdou na rodince si Petr celkem rozumí. Je rád, že ho nikdo „nebuzeruje“. Ředitel je podle Petra vzteklý a neustále mu připomíná, že musí plnit povinnosti. Petr připouští, že ředitel zase dojedná kulturní akce, na které by se nikdy děti nedostaly. (viz Sociogram č. 4)

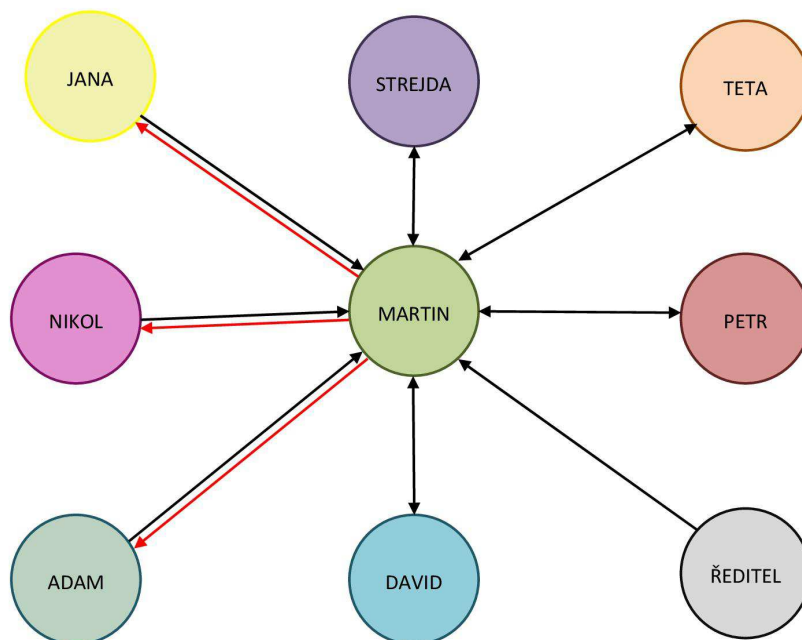
V tomto případě bylo, i přes nepodnětné rodinné prostředí, společné umístění obou bratrů velmi kladným počinem, neboť jejich citová vazba a vztah nahrazovaly odmítavý vztah rodiny k nim.

Sociogram č. 1 Martin – vztahy v rodině

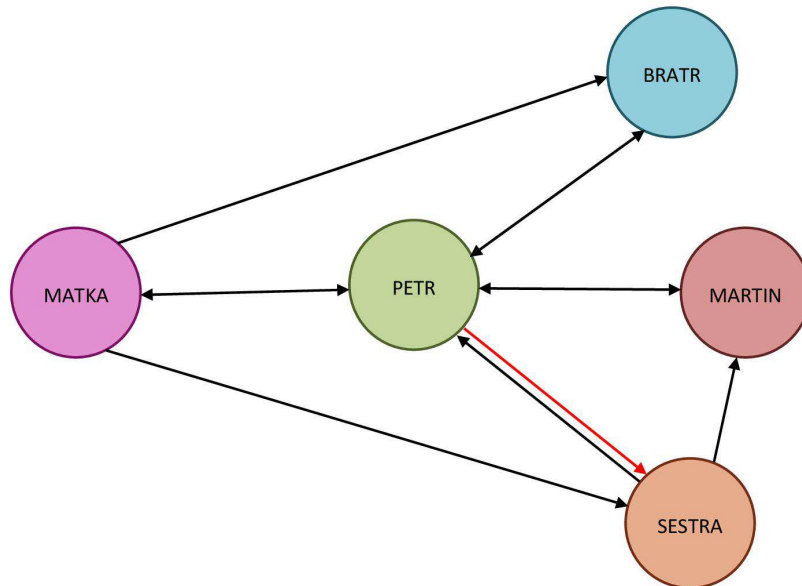
Zdroj: vlastní výzkum

Sociogram č. 2 Martin – vztahy v dětském domově

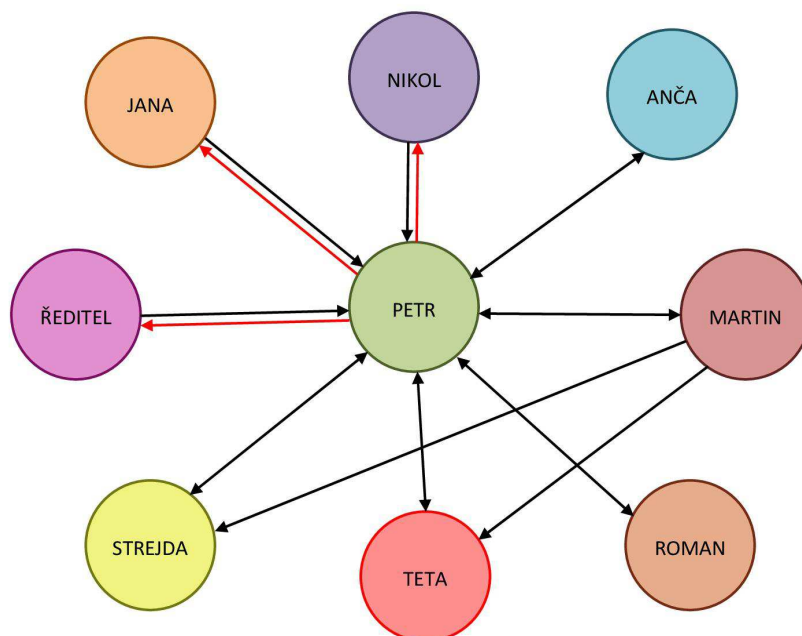
Zdroj: vlastní výzkum

Sociogram č. 3 Petr – vztahy v rodině

Zdroj: vlastní výzkum

Sociogram č. 4 Petr – vztahy v dětském domově

Zdroj: vlastní výzkum

4.2 Sourozenecká skupina 2

Richard, David, Jindra

Rodinné prostředí

Otec i matka nemají o chlapce zájem, zájem projevuje pouze dědeček, který za chlapci jezdí do DD, před rokem si vzal nejstaršího Richarda do pěstounské péče. Dědeček se ještě stará o postiženého syna, otcova bratra.

Příchod do DD

Chlapcům byla nařízena ústavní výchova, z rodiny odejmuti ze sociálních důvodů a záškoláctví.

Ubytování v DD

Všichni byli umístěni najednou do DD, byli ubytováni na jedné rodinné skupině a v jednom pokoji.

Docházka do školy

Všichni tři chlapci začali navštěvovat základní školu v nedalekém městysu.

Vztah k tetám a strejdům

U chlapců se projevovala citová deprivace, k tetám se od začátku chovali dobře. K občasné lenosti se přidalo občasné lhaní. S přibývajícím věkem se opakuje neposlušnost nebo nesouhlas s plněním pokynů, zlobení, drobné krádeže.

Vztah k ostatním dětem

Vztah k ostatním dětem je relativně normální, vzhledem k počtu tří se vždy po čase utvořila dvojice, která s ostatními dětmi vystupovala proti jednomu ze sourozenců. Občasné hádky s ostatními dětmi nebyly tak časté.

Vztah mezi sourozenci

Vztah mezi sourozenci byl zpočátku harmonický, chlapci byli rádi, že mohou být spolu. Postupem času se však vztahy mezi sourozenci zhoršovaly, jednalo se o klasické, často se měnící postoje a „kamarádství“ dva proti jednomu. Vztahy se zhoršovaly i díky monotónnímu průběhu dní – spolu na rodinné skupině, v jednom pokoji, na cestě do školy, ve škole, na cestě ze školy a stejný program v DD. Zlom k horšímu nastal poté, co si nejstaršího Richarda vzal dědeček před rokem a půl do adopce a ostatní dva

chlapci zůstali v DD. Od té doby se jejich vztah velmi zhoršil, jsou na sebe téměř alergičtí, neustále se perou a hádají.

Zhodnocení:

O Davida a jeho dva sourozence se před odchodem starala babička s dědou. S matkou se David nestýká a roky ji neviděl. S otcem se viděl na návštěvě u prarodičů, ale žádný kladný vztah k otci nemá. S bratrem Ríšou byli doma velcí kamarádi. Vztah se změnil poté, co si děda s babičkou vzali nejstaršího Richarda do péče. U prarodičů žije postižený strýc, kterého se David bojí. Jindra, nejmladší sourozenec, je po odchodu Richarda nejlepším kamarádem Davida. Autorita rodiny je pro Davida děda, ten má doma hlavní slovo. (viz Sociogram č. 7)

Situace vztahů v dětském domově je jiná. Po té co si prarodiče vzali do péče Ríšu, tak se vztahy mezi sourozenci změnily, vznikaly často hádky a rvačky, bylo nutné hochy oddělit. V této době bydlí David na jiné rodinné skupince než Jindra. David nejvíce kamarádí s Danem a Romanem. Moc se mu líbí Eliška, ale ta se Davidovi posmívá, že má velké uši. S Máňou nemá dobrý vztah, protože neustále na něj ječí. Ředitel je podle Davida „fajn“, někdy ho seřve za průšvih ve škole, ale umí ho i pochválit. David si to uvědomuje a umí to ocenit. Strejdy i tety má rád. Hlavně, když se pořádají kulturní a sportovní akce, tak je David spokojený. (viz Sociogram č. 8)

Jindra je nejmladší ze tří sourozenců. Matku si skoro nepomatuje a s otcem se občas vidí na návštěvě u babičky a dědy. Dědu má rád. Jindra si rád s dědou povídá. Babička moc nemluví, ta se stará o postiženého strýce. Strejda je „úplnej mentál“. S Davidem se kamarádí, ale jen když není v dohledu Richard, to Jindru starší sourozenci odstrkují. Richarda rád David nemá, protože mu závidí, že nemusí být v dětském domově, ale může bydlet s dědou a babičkou. (viz Sociogram č. 9)

Jindra v dětském domově nejvíce kamarádil s bratrem Ríšou, ale ten odešel k prarodičům a vztahy se rázem změnily. Bydlel s bratrem Davidem na jedné rodinné skupině, ale jejich vztah se zhoršoval, tak byli odděleni do jiné skupiny. Tím se zamezilo hádkám mezi bratry. Jindra nejvíce kamarádí s Máňou, ta je jeho ochránkyně. Jindra se přátelí s mladšími chlapci: Martinem, Nikolasem, Tomášem a Adamem. S těmito hochy hrají v místním fotbalovém klubu. Občas s Jindrou kamarádí ještě Dan,

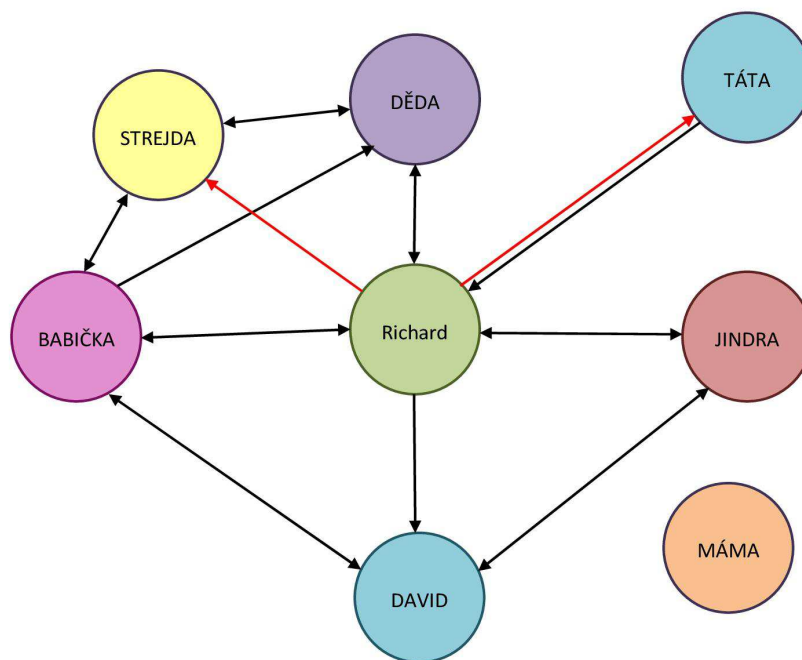
ten mu pomáhá s přípravou do školy. Jindra je na jedné rodince s Romanem a toho rád nemá. Roman je starší a neustále se na Jindru vytahuje. Eliška je taky s Jindrou na společné skupině a moc spolu nevycházejí. Jindra dobře vychází s vychovateli i ředitelem. Moc často nezlobí a vzhledem k jeho nízkému věku je dobře zvladatelný. Nejvíc pomáhá panu údržbářovi, opravuje s ním věci, je manuálně zručný. (viz Sociogram č. 10)

Richard je velice komplikovaná dětská osobnost. Je ze sourozenců nejstarší. Jelikož se o děti rodiče nestarali, bydlely krátký čas u babičky a dědy. Richard z pozice nejstaršího dohlížel na oba mladší bratry. S matkou není v žádném kontaktu, s otcem se vidí občas u prarodičů. Od otce slyší jen sliby, ale ty nebere Ríša vážně. Dědu a babičku má moc rád. Děda učí vnuky v radioamatérském kroužku. Babička je hodná, ale má na starosti strýce, který je postižený. Strýce nemá Richard rád. S bratry se vztahy po odchodu Richarda z dětského domova změnily k horšímu. Mladší sourozenci závidí Ríšovi přízeň prarodičů. Ríša má zase pocit, že přijde o dění v dětském domově. Tolik kulturních a sportovních akcí u dědy a babičky nezažije. (viz Sociogram č. 5)

V dětském domově se Richard kamarádil nejvíce s Danem a Romanem. S Danem kamarádil do té doby, než mu Dan ukradl peníze. S bratrem Davidem se neustále pošťuchovali a nad bratrem Jindrou držel ochrannou ruku. Na rodince bydlel Richard ještě s Máňou a Eliškou, ale ty měly své holčičí zájmy a považovaly ho za „mimino“. S Romanem si píšou dodnes po internetu. Na rodince měl Richard dvě vychovatelky. Ríša měl časté přestupky v chování a byl často kárán. To se Ríšovi moc nelíbilo, ale když se vyjelo na výlet nebo kulturní akci, tak byl spokojený a bez odmlouvání spolupracoval. Rozuměl si s mužskými vychovateli z jiných rodinných skupin, potřeboval mužskou autoritu. (viz Sociogram č. 6)

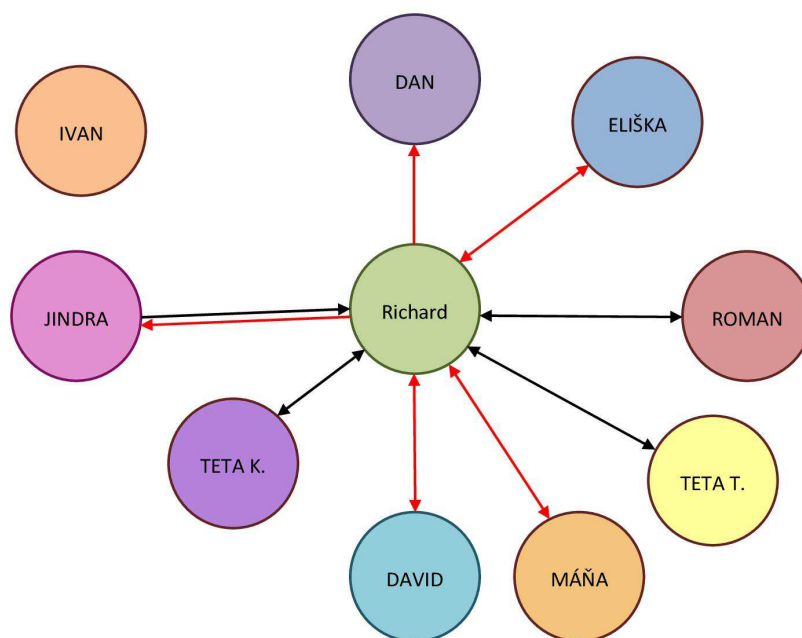
Nepodnětné rodinné prostředí, společné umístění všech tří bratrů bylo relativně kladné, dokud se nezačala projevovat řevnivost, která lehce utichla po odchodu nejstaršího Richarda k dědovi do pěstounské péče. Citová vazba a vztah mezi všemi třemi bratry se rozpadl s odchodem Richarda a narůstajícím věkem u Davida.

Sociogram č. 5 Richard – vztahy v rodině

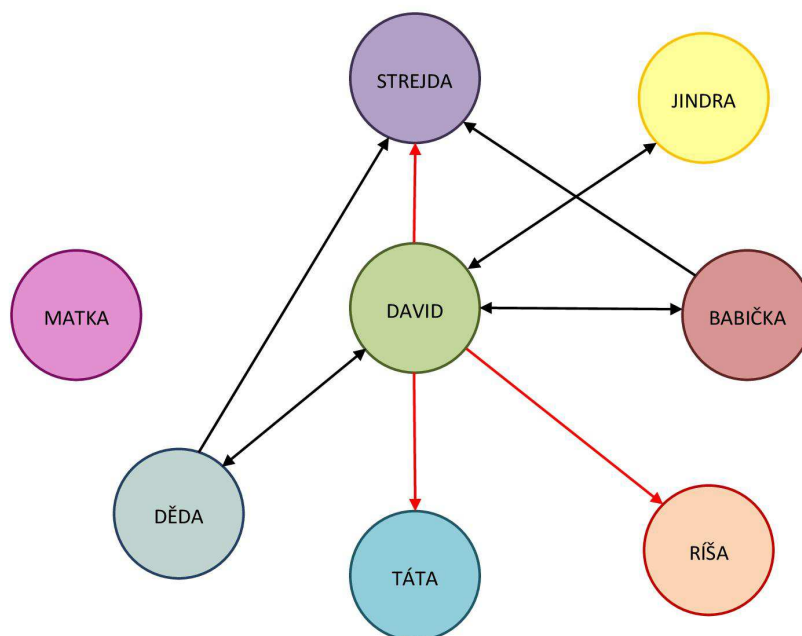
Zdroj: vlastní výzkum

Sociogram č. 6 Richard – vztahy v dětském domově

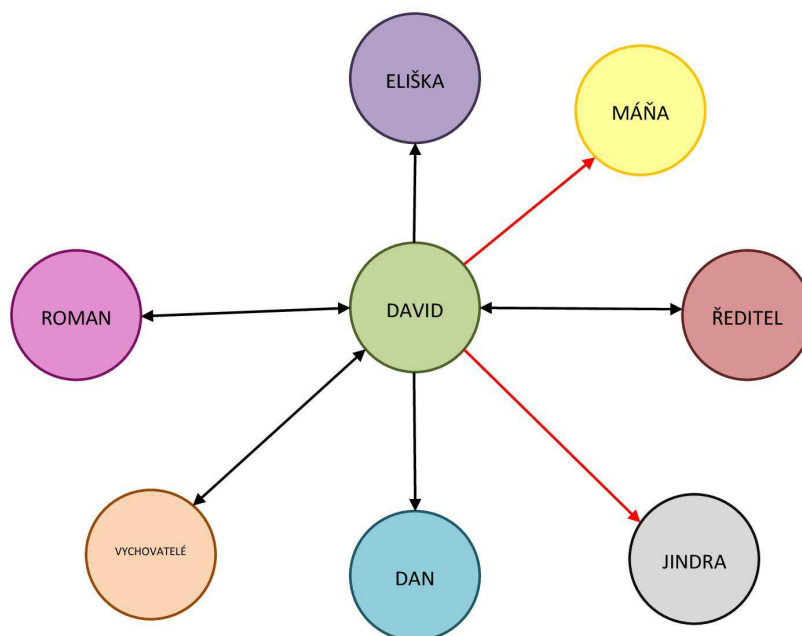
Zdroj: vlastní výzkum

Sociogram č. 7 David – vztahy v rodině

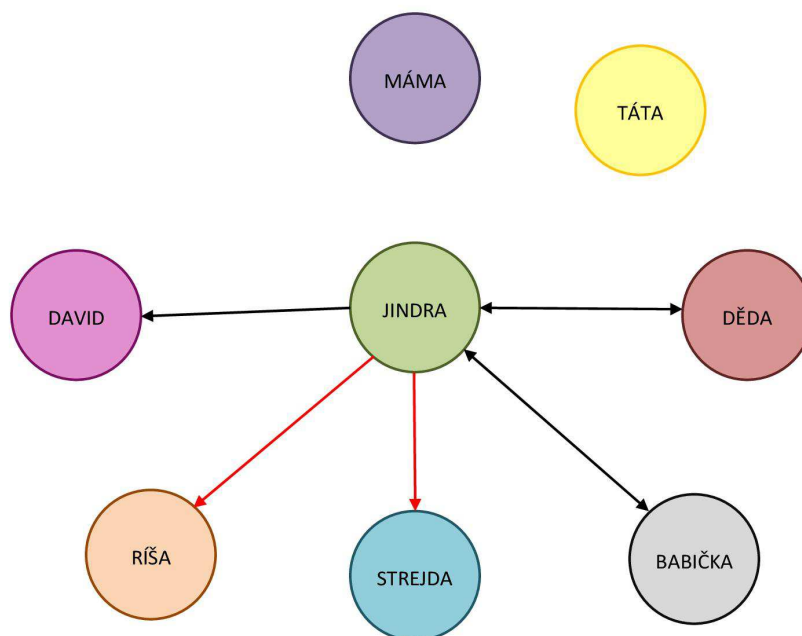
Zdroj: vlastní výzkum

Sociogram č. 8 David – vztahy v dětském domově

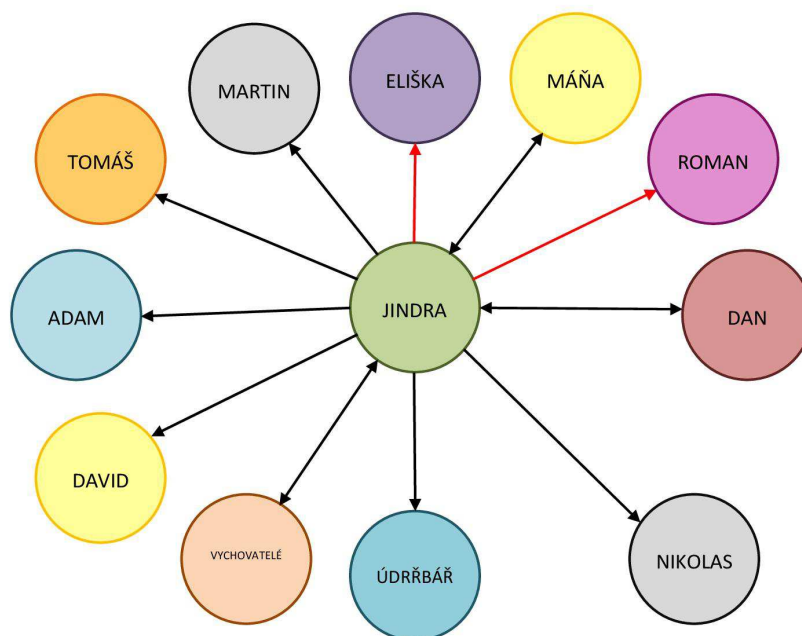
Zdroj: vlastní výzkum

Sociogram č. 9 Jindra – vztahy v rodině

Zdroj: vlastní výzkum

Sociogram č. 10 Jindra – vztahy v dětském domově

Zdroj: vlastní výzkum

4.3 Sourozenecká skupina 3

Marie, Ivan, Roman

Rodinné prostředí

Matka a otec jsou rozvedeni, o děti se zajímají výjimečně, občas vezmou děti na krátkodobé víkendové pobyty domů, kde jim však nechávají absolutní volnost.

Příchod do DD

Soudem nařízena ústavní výchova ze sociálních důvodů a záškoláctví. Přišli do DD najednou v jeden den.

Ubytování v DD

Chlapci bydleli spolu na pokoji v jedné rodinné skupině, sestra bydlela v jiné rodinné skupině.

Docházka do školy

Všichni tři sourozenci navštěvovali ZŠ praktickou v DD.

Vztah k tetám a strejdům

Vztah k tetám a strejdům byl solidní, bez větších problémů. Dívka jednou za čas „řvala“ vulgárním slovníkem na ostatní děti, aby se po chvíli přišla všem omluvit. Chlapci se chovali slušně, ale v okamžiku, kdy jim byla odepřena možnost splnit si přání, na kterém jim záleželo, nastoupila vulgarita. Oba dva si však velmi dobře uvědomovali, že musí účelovým chováním problém co nejrychleji napravit.

Vztah k ostatním dětem

Všichni tři sourozenci měli vždy na svých rodinných skupinách dominantní postavení, jak Marie, tak Ivan, po jehož odchodu převzal toto postavení Roman. Toto postavení mělo dva protipóly – „veleli“ ostatním dětem ve svůj prospěch, ale dovedli tetám a strejdům s ostatními i pomoci.

Vztah mezi sourozenci

Vztah mezi sourozenci nebyl nijak zvlášť silný. Spíše se utvrzoval vztah mezi oběma chlapci, než vztah se sestrou. A přestože dva starší sourozenci postupně z DD odešli – dívka vzhledem k výchovným problémům a chlapec z důvodu experimentování

s návykovými látkami, nejmladší sourozenec nijak nedával najevo své trauma z jejich odchodu a o sourozencích se zmiňuje jen zřídka.

Zhodnocení

Marie je nejstarší ze tří sourozenců. Matka se s otcem rozvedla a žije s přítelem, s kterým Marie nevychází. Marie a její bratři se s otcem stýkají jen sporadicky. Od matky byly děti odebrány z důvodů záškoláctví. Mezi sourozenci je Marie nechtěnou vychovatelkou a pečovatelkou. Podléhá ne vždy dobrým nápadům bratra Ivana. Nejmladší bratr Roman je pro ni „práskač“ a neustále se o něj musí starat. (viz Sociogram č. 11)

V dětském domově si Marie vybuodovala zvláštní postavení. Když sourozenci přišli do dětského domova, tak drželi při sobě. Byli rádi, že se navzájem znají a můžou si pomáhat. Po delší době si Marie začala „vyřvávat“ svou dominantní pozici. Nejdříve křičela na děti a později začala tuto metodu praktikovat i na vychovatele. Od bratra Ivana se naučila konzumovat marihuanu, až došlo k přeložení Marie a později i Ivana, do diagnostického ústavu. V dětském domově se Marie nejvíce kamarádila s Michalem a s bratrem Ivanem. Mezi ostatními dětmi měla pověst „uřvané Máni“, menší děti se jejího křiku bály a vrstevníci pro Marii byly směšní a blbí. Na vychovatelky také zkoušela své výstupy, ale po delší době si uvědomila, že takové reakce nejsou vhodné a nepřinášejí jí žádné výhody. Proto se také po „vychladnutí“ přišla omluvit. V dětském domově uznávala mužskou autoritu jako vychovatele z druhé rodinky a ředitele domova. (viz Sociogram č. 12)

Ivan má roli obránce a „průšviháře“. Před odchodem do dětského domova bydlel u matky, která si přivedla nového přítele. Ivan s matkou nemá žádný vztah a matčina přítele nesnáší. Za otcem dříve jezdil na víkendy, ale otec si našel novou partnerku a děti už na návštěvu nejezdí. Sourozenci vyrůstali na ulici a Ivan byl jejich ochránce. Nikoho se nebál a často se s vrstevníky pral. (viz Sociogram č. 13)

Z důvodů záškoláctví byli sourozenci umístěni do dětského domova. Ivan si v dětském domově brzy vybuodoval dominantní postavení. Všechny děti na rodince ho poslouchaly a on se nikoho a ničeho nebál. Nejraději měl Michala, ten se s Ivanem nehádal. Petra a Dana měl za posery a za peníze je chránil před většími kluky. Michalu

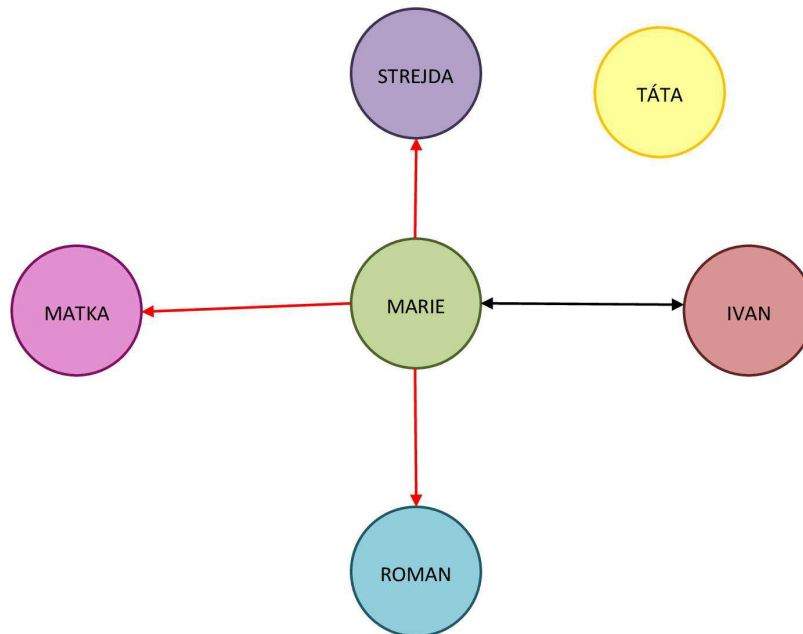
a Nikolu rád neměl, myslel si, že jsou hloupé a škaredé. Bratra Romana stále považuje za malého kluka. Se sestrou Marií se dostali do velkého problému s marihuanou, proto byl Ivan také přeřazen do diagnostického ústavu. Ivan neměl problémy s vychovateli, neodmlouval a byl schopný všechny děti nadchnout pro nějakou činnost. Když začal experimentovat s drogami, tak se jeho chování výrazně zhoršilo. Nejvíce ho zasáhla událost, kdy sestra Marie byla přeložena do diagnostického ústavu. (viz Sociogram č. 14)

Roman je benjamínek a setra Marie a bratr Ivan ho doma vždy chránili a starali se o něj. S matkou má Roman dobrý vztah. Jezdí k matce na víkendy a dobře vychází i s matčíným přítelem, kterému říká „strejdo“. Když jezdil se sourozenci k otci na návštěvu, tak spal na zemi, a to se Romanovi nelíbilo. S otcem se nenavštěvuje rád. Sestru Marií měl vždy raději, starala se o něj víc jak máma. Bratr Ivan se s Romanem pral, ale měl ho rád, protože ho chránil před většími dětmi. (viz Sociogram č. 15)

V dětském domově, ze tří sourozenců, Roman zůstal sám. Po odchodu Marie a Ivana do diagnostického ústavu nejvíce Roman kamarádí s Danem. Michalu, která je s Romanem na rodince, má také moc rád. Michala pomáhá Romanovi s úkoly a hrají spolu hry. Nikolu, která na Romana vyplazuje jazyk, moc rád nemá. Marii a Ivana měl nejraději, stýská se mu po sourozencích a v osmnácti letech chce jít za nimi. Roman si více rozumí s vychovatelkami. Pan vychovatel a pan ředitel jsou hodně přísní na dodržování pravidel a ty Roman někdy porušuje. (viz Sociogram č. 16)

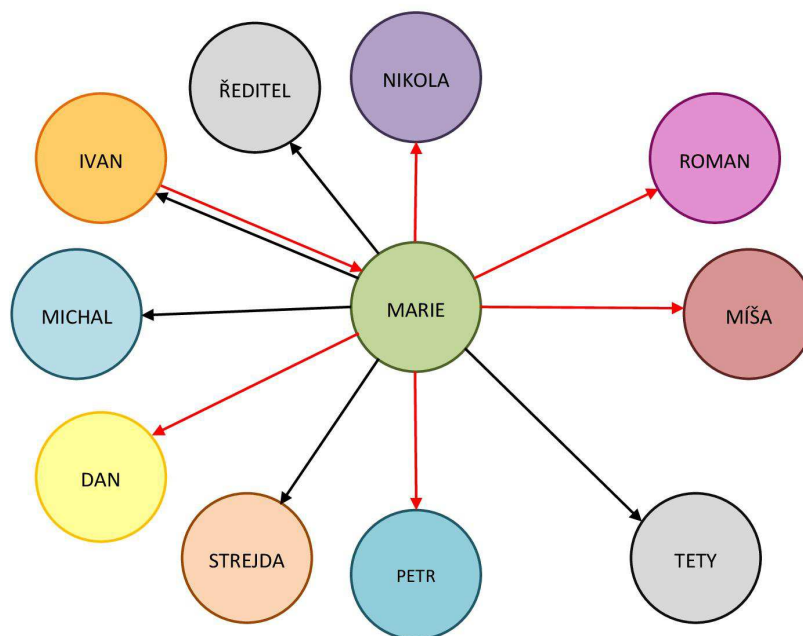
Někdy jsou vztahy sourozenců tak nepatrné, že jejich společné ubytování nepřináší ani kladné ani záporné důsledky.

Sociogram č. 11 Marie – vztahy v rodině

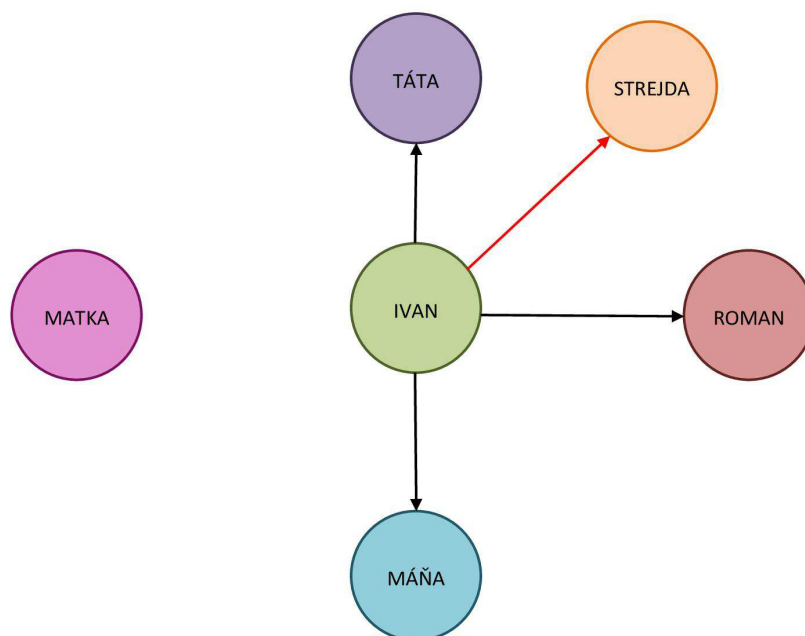
Zdroj: vlastní výzkum

Sociogram č. 12 Marie – vztahy v dětském domově

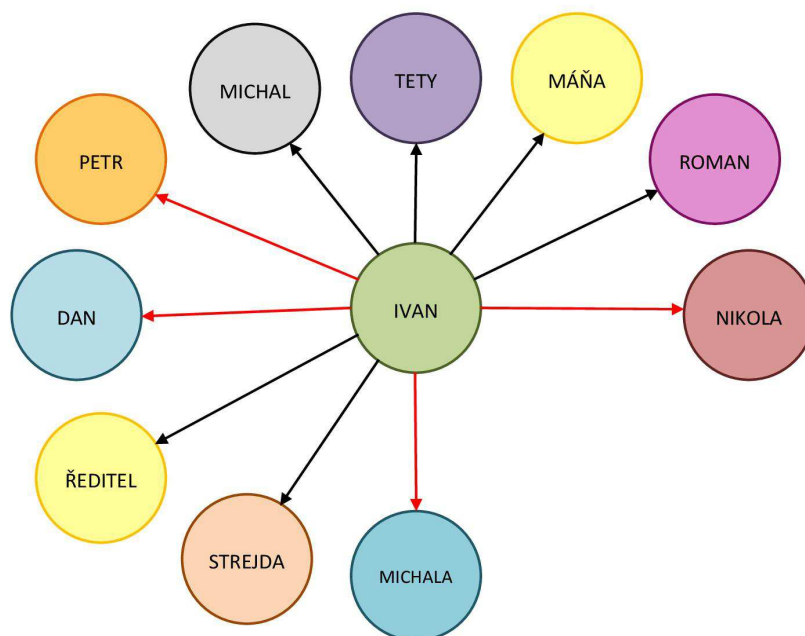
Zdroj: vlastní výzkum

Sociogram č. 13 Ivan – vztahy v rodině

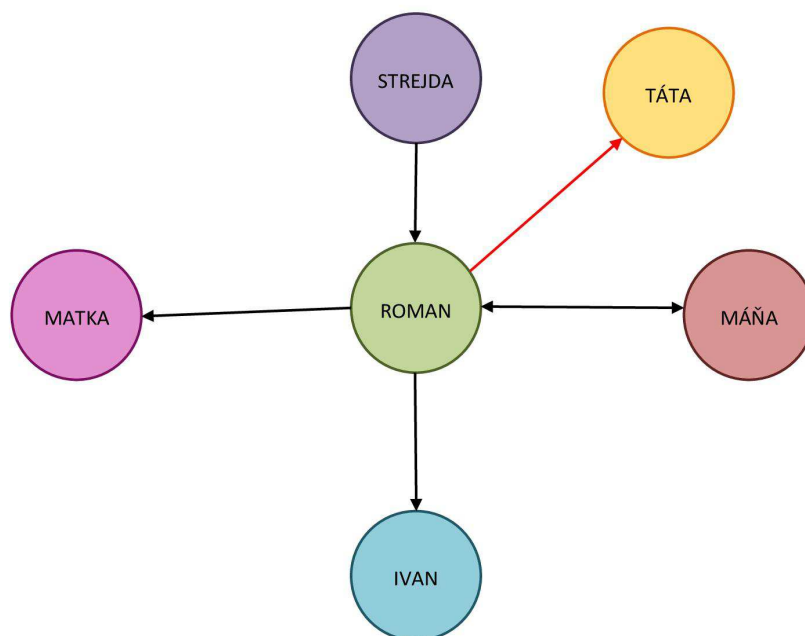
Zdroj: vlastní výzkum

Sociogram č. 14 Ivan – vztahy v dětském domově

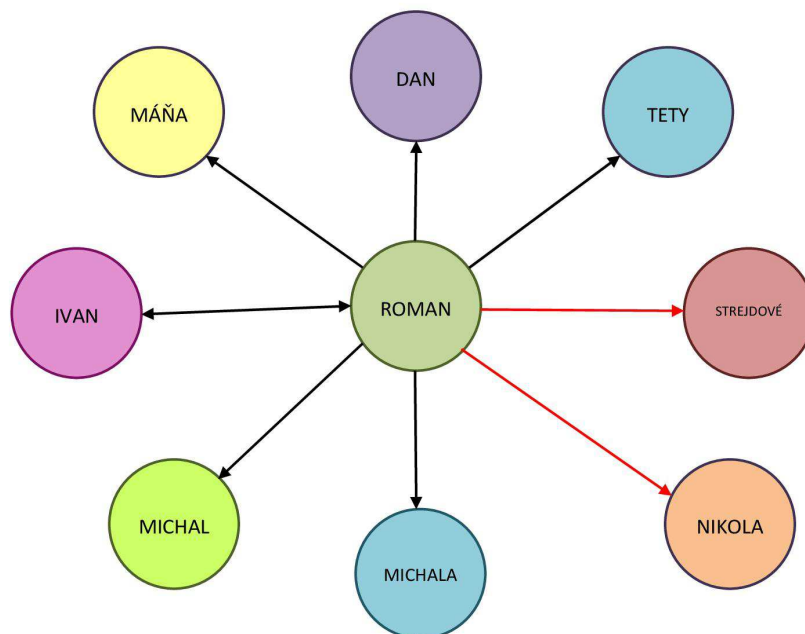
Zdroj: vlastní výzkum

Sociogram č. 15 Roman – vztahy v rodině

Zdroj: vlastní výzkum

Sociogram č. 16 Roman – vztahy v dětském domově

Zdroj: vlastní výzkum

4.4 Sourozenecká skupina 4

Tomáš, Nikolas, Martin, Klaudie

Rodinné prostředí

Matka s otcem odjeli z Jižních Čech na Severní Moravu ke svým rodičům a děti vzali s sebou. Poté otec od rodiny odešel a založil si rodinu novou. Matka bez financí odložila děti do Dětského centra Čtyřlístku. S pomocí OSPOD se děti vrátily do Jižních Čech a byly umístěny v DD. Matka s propůjčeným bytem ve Znojmě odjíždí pracovat do Rakouska. Děti občas navštěvuje, občas si je krátkodobě bere na prázdniny do bytu ve Znojmě.

Příchod do DD

Všichni sourozenci byli naráz přivezeni ze Čtyřlístku do DD v Jižních Čechách.

Ubytování v DD

Nejstarší dva sourozenci jsou ubytováni na různých rodinných skupinách, dva nejmladší jsou ubytováni spolu na jedné rodinné skupině, ne však na pokoji.

Docházka do školy

Nejmladší Tomáš, Klaudie a Martin navštěvují MŠ a ZŠ v nedalekém městysu, Nikolas chodí do ZŠ praktické v DD.

Vztah k tetám a strejdům

Při příchodu do DD byl vztah k dospělým velmi obezřetný až bázlivý, postupně však jak v DD, tak ve školách vyplouvaly na povrch nečekaně hrubé a vulgární reakce na některé pokyny dospělých. U dvou nejmladších – Tomáše a Nikolase se dokonce objevují náznaky fyzického útoku vůči dospělým, zvláště když není podle jejich přání, nebo pokud si jich někdo málo všímá.

Vztah k ostatním dětem

Zpočátku byl vztah k ostatním dětem dosti obezřetný, ale postupem času, stejně tak jako u tet a strejdů, vyplouvá na povrch pravděpodobně odkoukaná a odposlouchaná vulgarita až fyzické napadání, a to i k dětem starším. Klaudie navíc stále hledá starší přítelkyni, a za to, aby se s ní kamarádila, je ochotna udělat cokoliv, což se projevilo

i v chování ve škole i v DD – lhaní, krádeže, odmlouvání. Po napomenutí nebo trestu se zatvrdí a nereagují na žádný podnět, což je stejné u všech sourozenců.

Vztah mezi sourozenci

Přestože všichni čtyři děti pocházejí z nepodnětného rodinného prostředí, nedokážou se jako sourozenci semknout a jejich soužití dohromady je nemyslitelné, protože okamžitě mezi sebou vyvolávají konflikty s vulgaritami, slovním napadáním a posléze i fyzickým hrubým kontaktem.

Zhodnocení

Klaudie je nejstarší ze čtyř sourozenců. Do dětského domova přišla ze Čtyřlístku, kam je z finančních důvodů odvedla sama matka. S otcem se nestýká a k matce jezdí na návštěvy. S matkou nemá dobrý vztah, když je u matky na návštěvě, tak má pocit, že se jí matka nevěnuje. V rodině zastává pozici chůvy o mladší sourozence. I proto nemá se sourozenci dobrý vztah. Stará se o bratry a nemá chvíli volna pro sebe. Bratři jí moc neposlouchají. Často vzpomíná na babičku a dědu, u kterých po nějakou dobu bydlela. Nyní s prarodiči nemá žádný kontakt. (viz Sociogram č. 23)

V dětském domově je Klaudie na rodince s Kristýnou, Terezou, bratrem Nikolasem, Petrem, Marianem a Patrikem. Bratři Tomáš a Martin bydlí na jiné rodinné skupině. Klaudie nejvíce kamarádí s Terezou a Kristýnou, zajímají se o muziku a vyprávějí si o tom, jaký kluk si jim líbí. Tereze se líbí Patrik a Klaudii se líbí Martin. Bratr Nikolas je protivný a malý. Klaudie nevychází s Marianem, protože jí bere svačiny a je „úplně blbej“. Petr z rodinky bydlí na pokoji s Nikolasem a Klaudie si s ním rozumí. Bratr Tomáš a Martin jsou ještě malí a pořád se vztekají. Klaudie s bratry nevychází a neustále se dohadují, nevyhledává jejich přítomnost. S vychovateli Klaudie celkem vychází, ale má stavy, kdy se vzteká a vulgárně křičí. (viz Sociogram č. 24)

Martin má moc rád svoji matku, ale z finančních důvodů se matka nemůže starat o své děti. S otcem se Martin dlouho neviděl a z doslechu ví, že má otec novou rodinu. Před odchodem do Čtyřlístku bydlel chvíli u prarodičů, ale po odchodu do dětského domova se s babičkou a dědou nevidá. (viz Sociogram č. 21)

Martin nejdříve bydlel na rodince s bratry Nikolasem a Tomášem, ale Nikolas byl z kázeňských důvodů přeložen na rodinku ke Klaudii. Nejraději z rodinky má Martin

Anču, ta má na rodince roli matky. S bratrem Tomášem z kluků nejvíce kamarádí, chrání ho před bratrem Nikolasem. S Lenkou a Nikolou si Martin nerozumí a Linda z rodinky se baví víc se staršími kluky. Sestra Klaudie s Martinem moc nekamarádí, ale sestru má Martin rád. S Jindrou, Davidem a Adamem si Martin moc rozumí. Hrají spolu hokej, fotbal a tenis. Bratři Nikolas a Tomáš jsou fajn, víc si Martin rozumí s Tomášem. Vychovatelé jsou podle Martina přísní, ale je rád, že se s dětským domovem dostane na výlety. (viz Sociogram č. 22)

Nikolas chodí do první třídy. Než přišel se sourozenci do dětského domova, tak bydlel s rodiči u babičky a dědy. Z finančních důvodů musela matka odložit děti do dětského centra Čtyřlístek. Otec od rodiny odešel a s dětmi není v kontaktu. Nikolas jezdí k matce na prázdniny, má matku rád. Po prarodičích se Nikolasovi moc stýská, chtěl by se s nimi vidět. (viz Sociogram č. 19)

Nikolas si nejvíce na rodince rozumí s Petrem, hodně si spolu povídají. Petr s Nikolasem a bratry chodí hrát fotbal. Marian s Patrikem jsou velcí kluci z rodinné skupiny, mají Nikolase za „prťavýho“. Pavel z druhé rodinky chrání Nikolase před Marianem, a proto ho má rád. Z holek nejvíce Nikolas kamarádí s Terezou. Sestra Klaudie je s Nikolasem na rodince, ale moc si spolu nerozumí. S bratrem Martinem si rozumí daleko víc. V dětském domově má Nikolas dvě tety, obě má rád, i když něco provede a dostane vynadáno. Dobře vychází Nikolas s údržbářem a kuchařkou, ale z ředitele má velký respekt. (viz Sociogram č. 20)

Tomáš je ze všech čtyř sourozenců nejmladší a na dobu před příchodem do dětského domova si moc nepamatuje. Vybavuje si, že bydlel s rodiči u babičky a dědy. Matku má moc rád a vždy se na ní těší. Vždy když matka přijede na návštěvu, tak se s matkou objímají. Všechny děti jezdí k matce na prázdniny. (viz Sociogram č. 17)

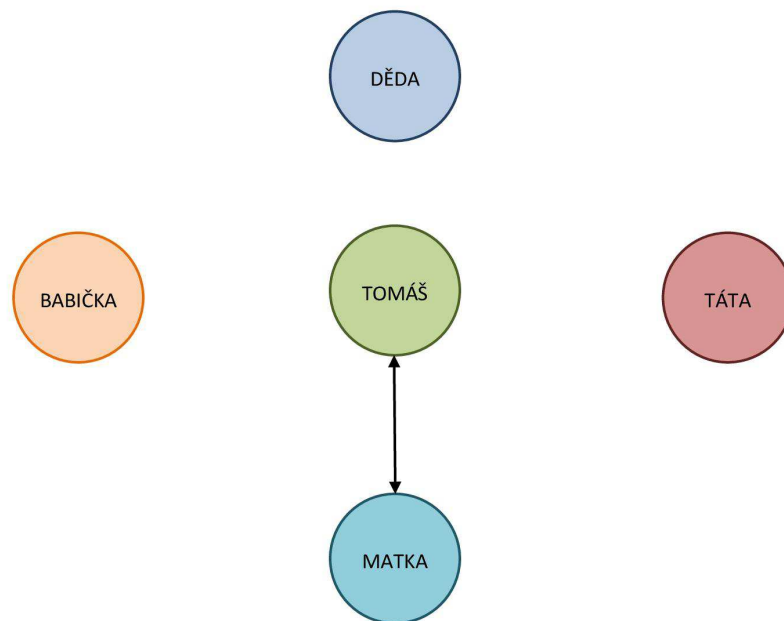
V dětském domově Tomáš dobře vychází s dětmi. S bratrem Martinem bydlí na společné rodinné skupině a velmi často si spolu hrají. Někdy Martin brání Tomáše před staršími kluky, hlavně před bratrem Nikolasem. Holky z rodinky, Lenku a Lindu, moc nevyhledává. Linda s Martinem vůbec nemluví a Lenka ho jen napomíná. Jedinou dívku se skupiny, kterou má rád, je Nikola. Sestra Klaudie si s Martinem nerozumí a občas ho i zmlátí. Martin nemá Klaudii rád a nejvíce ze sourozenců si rozumí s bratrem

Martinem. Tomáš má rád vychovatele. Ví, že se musí chovat slušně a dodržovat pravidla domova. Ředitele se bojí, je moc přísný a často se mračí. (viz Sociogram č. 18)

V tomto případě je společné ubytování sourozenců na jednom pokoji nebo na jedné rodinné skupině nemyslitelné a bylo by příčinou neustálých hádek a roztržek, což by dále rozbíjelo soužití ostatních členů rodinné skupiny.

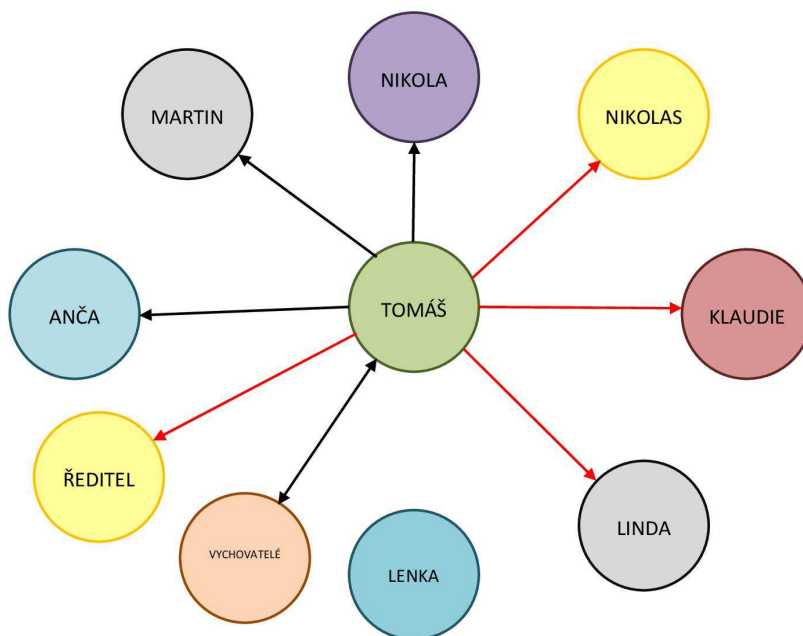

Sociogram č. 17 Tomáš – vztahy v rodině

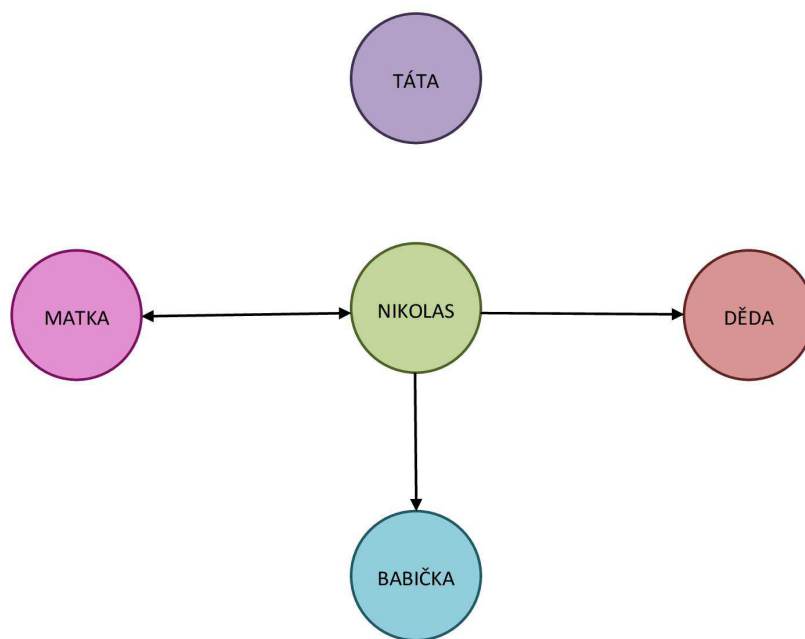
Zdroj: vlastní výzkum

Sociogram č. 18 Tomáš – vztahy v dětském domově

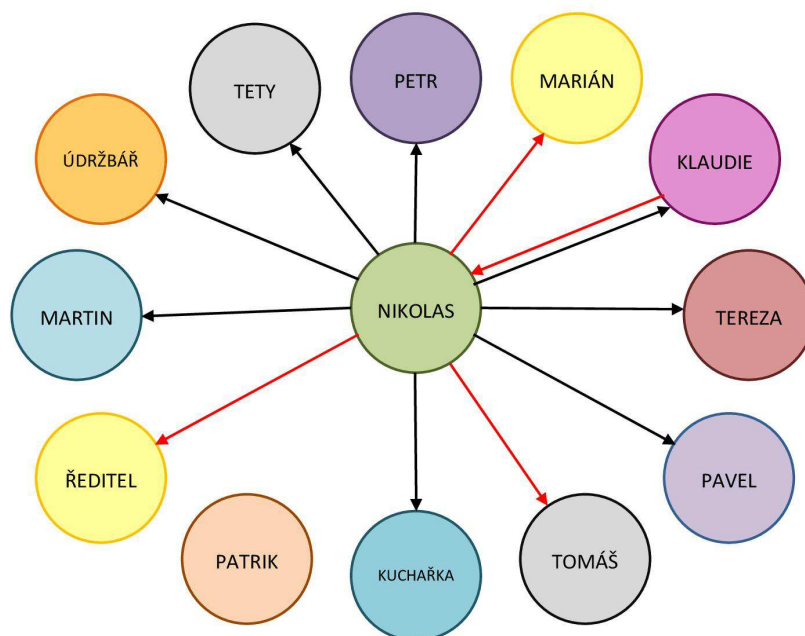
Zdroj: vlastní výzkum

Sociogram č. 19 Nikolas – vztahy v rodině

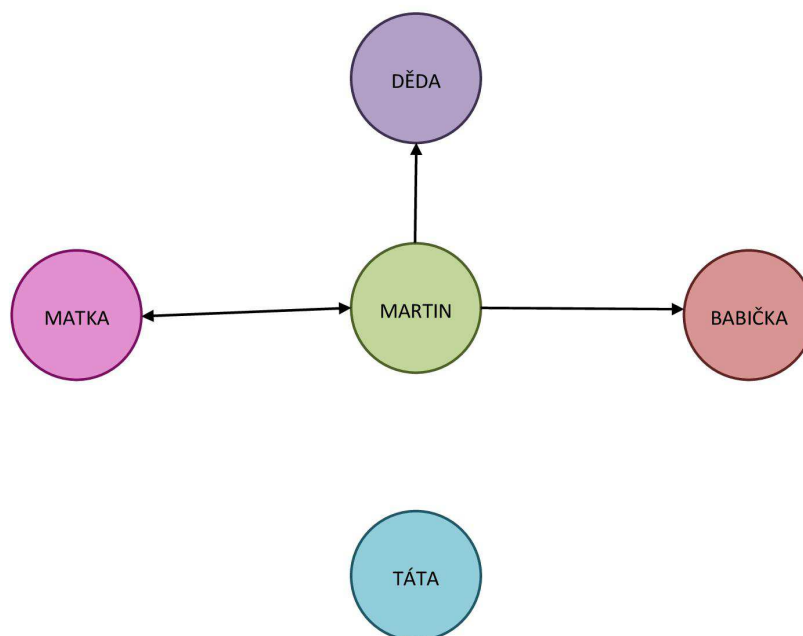
Zdroj: vlastní výzkum

Sociogram č. 20 Nikolas – vztahy v dětském domově

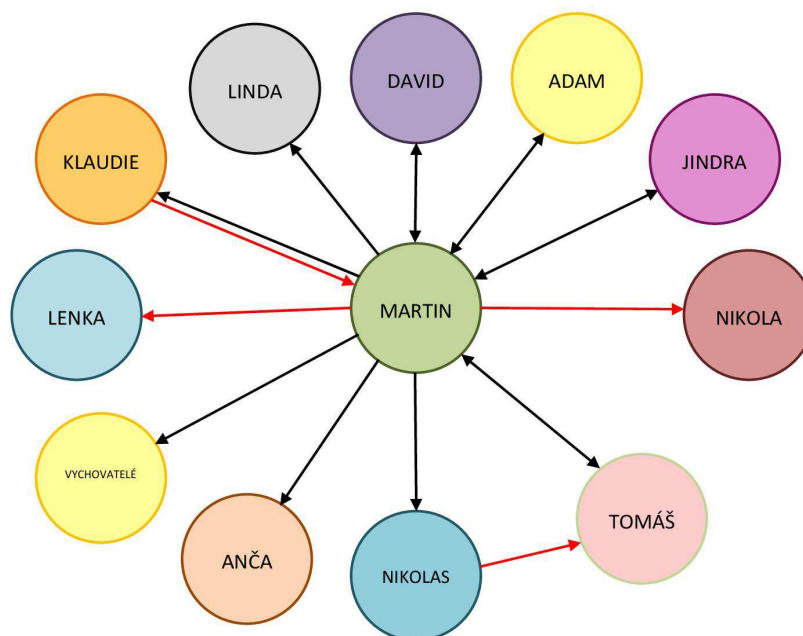
Zdroj: vlastní výzkum

Sociogram č. 21 Martin – vztahy v rodině

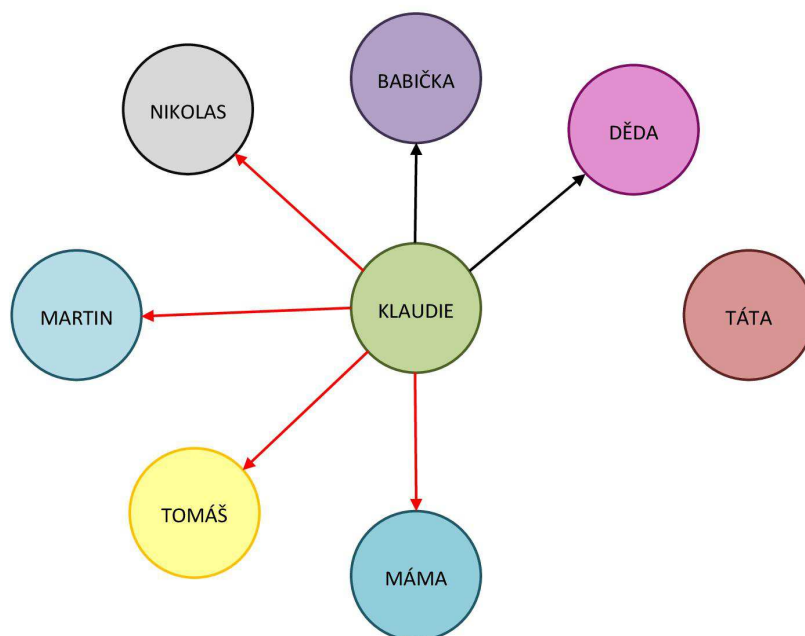
Zdroj: vlastní výzkum

Sociogram č. 22 Martin – vztahy v dětském domově

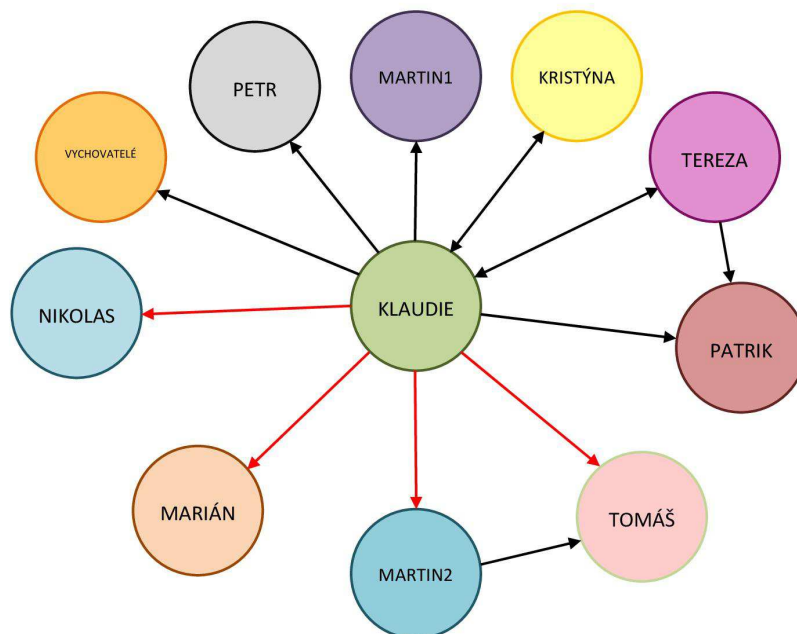
Zdroj: vlastní výzkum

Sociogram č. 23 Klaudie – vztahy v rodině

Zdroj: vlastní výzkum

Sociogram č. 24 Klaudie – vztahy v dětském domově

Zdroj: vlastní výzkum

4.5 Sourozenecká skupina 5

Helena, Kristýna, Adam

Rodinné prostředí

Otec alkoholik bez bydlení, matka zemřela, otcův zájem o sourozence byl výjimečný. Občasné návštěvy u otce.

Příchod do DD

Sourozenci přišli do DD najednou, příčinou nařízení ústavní výchovy byl sociální faktor a záškoláctví.

Ubytování v DD

Sourozenci ubytováni na jedné rodinné skupině, dívky spolu na pokoji.

Docházka do školy

Všichni tři sourozenci navštěvovali ZŠ praktickou v DD.

Vztah k tetám a strejdům

Všichni tři sourozenci se chovali k tetám a strejdům v rámci možností, to znamená plnění pokynů s občasnými odmluvami, v horších případech extrovertními výbuchy vzteku s pomocí vulgarit, za něž se opět po uklidnění omluvili. V dobrých dnech velmi ochotní, pracovití, jindy neukáznění, líní, bez jakékoliv chutě k čemukoliv. Všichni tři měli naučené účelové jednání.

Vztah k ostatním dětem

Starší děvčata dokázala být na rodinné skupině „neviditelná“, stejně tak v jiných dnech velmi všestranně nápomocná, včetně inspirování ostatních dětí. Ve špatných dnech se dokázala s ostatními dětmi pohádat do krve, občas, i když málokdy, u Kristýny docházelo i k fyzickému napadení ostatních dětí. V průměru však s dětmi vycházeli sourozenci dobře, byla patrná snaha ochrany starších dvou děvčat k Adamovi.

Vztah mezi sourozenci

Všichni sourozenci spolu vycházeli dobře. Dívky byly v rolích ochranitelek, ale i trestajících zástupkyní matky“ vůči nejmladšímu Adamovi. Mezi sebou měla děvčata občasné neshody, vyplývající z jisté žárlivosti, v důležitých věcech a jejich rozhodování stála při sobě.

Zhodnocení

Helena je nejstarší ze tří sourozenců a vždy měla na starost nejmladšího Adama. Matka jim umřela, když děti byly malé. Otec se stal alkoholikem bez přístřeší a děti mu soud odebral do ústavní výchovy. Otec někdy děti navštíví, ale většinou nemá peníze na zpáteční cestu, a tak si vypůjčí peníze od dětí. Helena se k otci vrátit nechce. Vztah Heleny a setry Kristýny je složitý. Hádají se o hlídání Adama, ale v zásadních věcech stojí při sobě. Kristýna se často a ráda hádá s Helenou i Adamem. (viz Sociogram č. 25)

V dětském domově bydlí všichni sourozenci na společné rodinné skupině. Helena dobře vychází s děvčaty, nejvíce kamarádí s Ančou, Petrou, Anetou. S Ančou by chtěla nastoupit i na stejný učební obor. Se sestrou Kristýnou sdílí v dětském domově společný pokoj. Helenu na Kristýně štve, že po sobě neuklízí a neustále řve na bratra Adama. S Adamem zatím Helena vychází dobře, ale všímá si, že s přibývajícím věkem začíná Adam lhát a odmlouvat. Nedovede si představit, co se bude dít se sourozenci až Helena z dětského domova odejde. S vychovateli i s ředitelem vychází Helena dobře. Uvědomuje si, že kdyby zůstala u otce, tak by se neměla tak dobře jako v dětském domově. (viz Sociogram č. 26)

Kristýna je jedenáctiletá slečna, která si svoji matku moc nepamatuje. Matka zemřela a otec je alkoholik bez domova. Ze sociálních důvodů byla Kristýna se sourozenci umístěna do dětského domova. Otec jezdí děti navštěvovat a projevuje o ně zájem, ale stále nemá peníze a pije. Když děti bydlely ještě doma, tak se Kristýna a starší sestra Helena, musela starat o malého bratra Adama. (viz Sociogram č. 27)

V dětském domově bydlí se setrou Helenou a bratrem Adamem na společné rodnice. Kromě Heleny nejvíce kamarádí s Anetou a Ančou. S Petrou, která bydlí s Kristýnou na rodnice, moc do kontaktu nepřišla. Bratr Adam je nejmladší a Kristýnu často zlobí. Adam nejvíce kamarádí s Tomášem a toho nemá Kristýna v oblibě, je „oprsklej a vymýšlí si“. Když potřebuje Kristýna Adama uklidnit, tak mu často „vlepi“. Kristýna si svojí hádavostí vybojovává své dominantní postavení mezi dětmi. Oblíbenou dospělou osobou je pro Kristýnu kuchařka, dobře vaří a je moc hodná. Vychovatelé jsou hodní, i když jsou přísní. Kristýna si je vědoma faktu, že se v „děčáku“ má líp než doma. (viz Sociogram č. 28)

Adam, nejmladší ze tří sourozenců, si matku nepamatuje, zemřela brzo po jeho narození. S otcem se někdy schází na návštěvách a někdy si otec děti bere na prázdniny domů. Adam si myslí, že si ho brzy otec odveze. Když Adam bydlel doma, tak se o něj staraly dvě starší sestry. Do dětského domova byly děti umístěny z důvodů sociálních. (viz Sociogram č. 29)

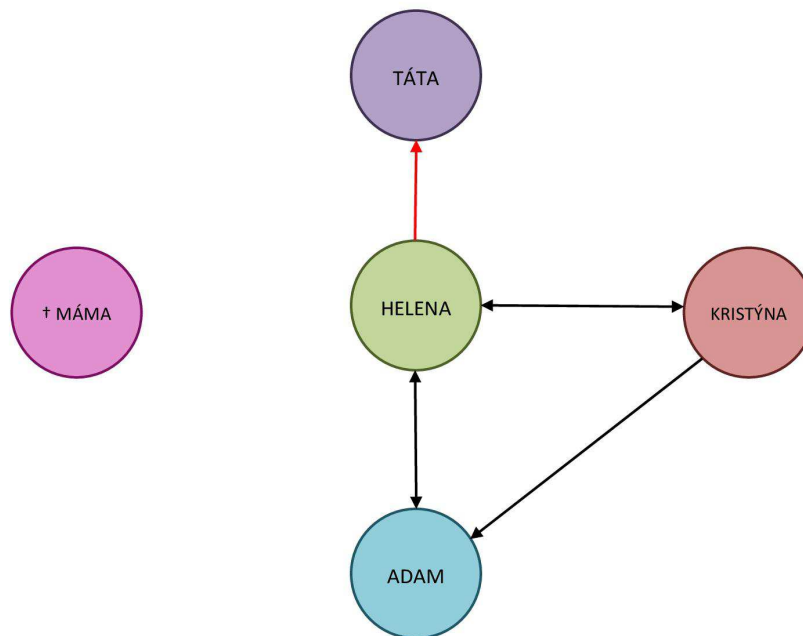
Na rodince Adam kamarádí s Tomášem, jsou si věkově blízcí. Hodně spolu řeší rodinné problémy. Sestry Kristýnu a Helenu má Adam moc rád. Helena je klidnější a mírnější. Kristýna je vzteklá a výbušná. Anču, která bydlí s Adamem na skupině, má za svojí „sestru“, pomáhá mu s úkoly a umí ho pěkně „sprdnout“. S Petrou a Anetou se Adam moc nebaví, jsou starší a mají „holčičí“ starosti. V dětském domově se Adamovi líbí, s vychovateli si rozumí a chodí pomáhat panu údržbáři. Jediného koho nemá Adam rád, je ředitel. Nerozumí tomu, že jednou je ředitel zlý a na výletě je jiný - hodný. Adam rád jezdí na výlety na kole a na lyže. (viz Sociogram č. 30)

V případě těchto tří sourozenců má umístění na jednu rodinnou skupinu kladný i záporný efekt.

Kladné stránky vztahu – ochránářská funkce obou dívek k mladšímu bratrovi, rodinná pospolitost.

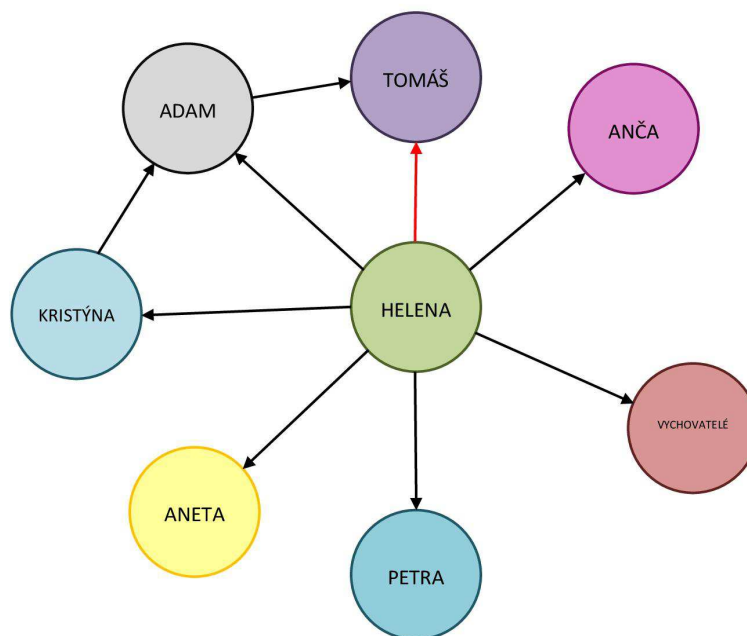
Záporné stránky vztahu – žárlivost dívek, neshody, odmítání Adama přizpůsobit se „vedení“ obou sester.

Sociogram č. 25 Helena – vztahy v rodině

Zdroj: vlastní výzkum

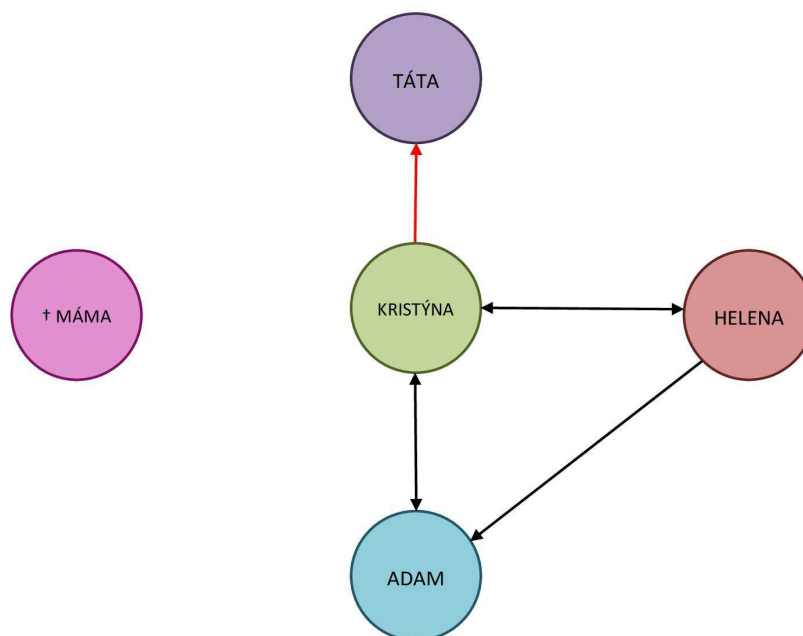
Sociogram č. 26 Helena – vztahy v dětském domově

Zdroj: vlastní výzkum

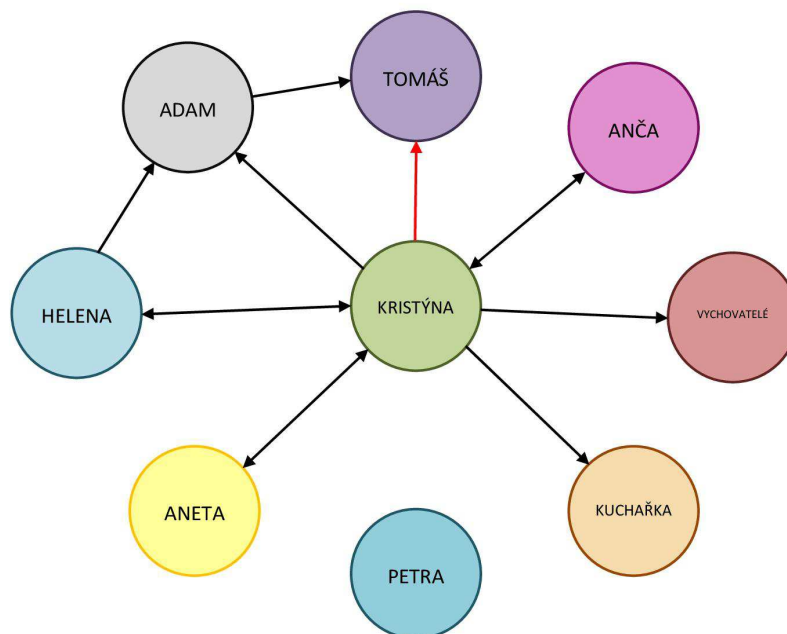

Sociogram č. 27 Kristýna – vztahy v rodině

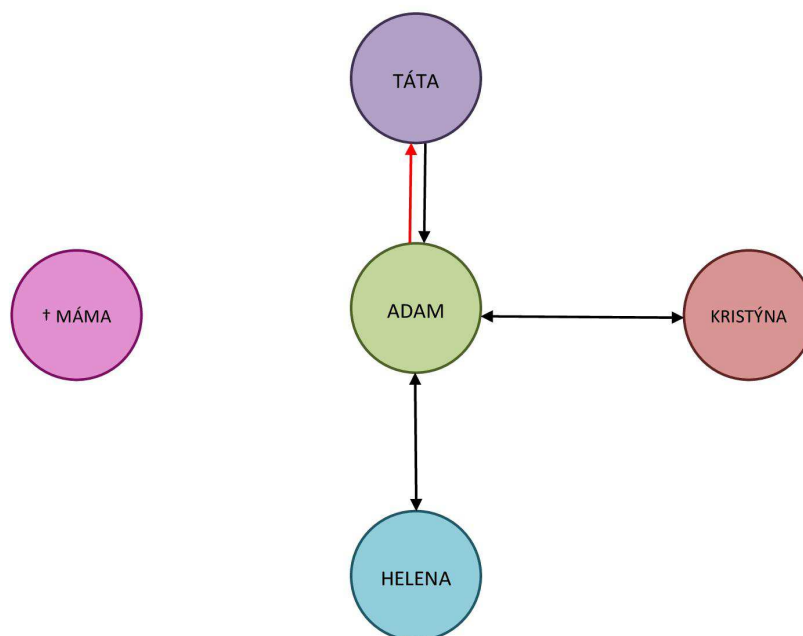
Zdroj: vlastní výzkum

Sociogram č. 28 Kristýna – vztahy v dětském domově

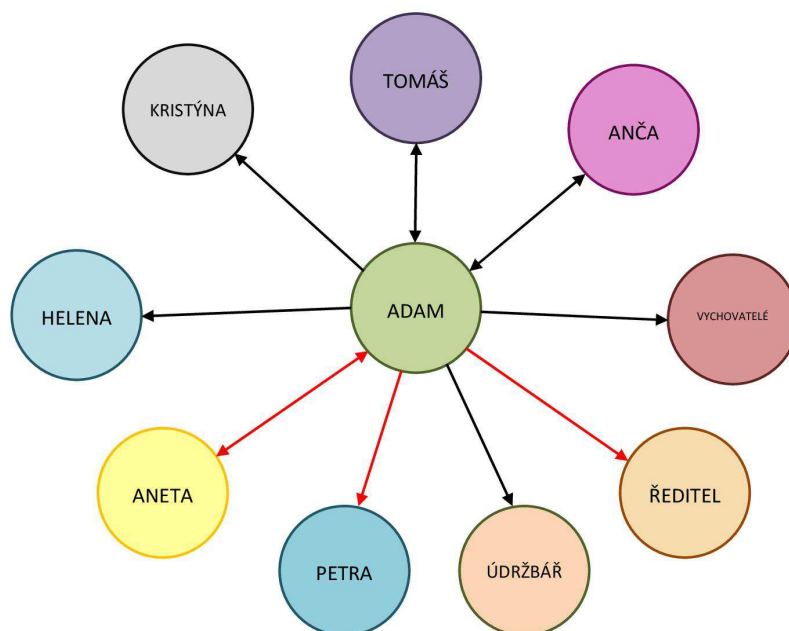
Zdroj: vlastní výzkum

Sociogram č. 29 Adam – vztahy v rodině

Zdroj: vlastní výzkum

Sociogram č. 30 Adam – vztahy v dětském domově

Zdroj: vlastní výzkum

5 Diskuze

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala problematikou sourozenců umístěných v dětském domově, vztahy mezi sourozenci, vztahy dětí mezi sebou, vztahy, které si děti přinášejí z biologické rodiny.

Cílem této práce bylo zjistit, jak se udržují sourozenecké vztahy v dětském domově. Šlo především o to určit, zda dítě v situaci, kdy žije v prostředí mimo svou rodinu, více přimyká ke svému sourozenci či zda tomu tak není. Zajímalo mě také, zda jsou ze strany vedení dětského domova tyto vztahy udržovány a posilovány. V neposlední řadě jsem se zajímala o to, zda přítomnost sourozence usnadňuje dítěti adaptaci na život v ústavní péči.

V rámci kvalitativního výzkumu bylo osloveno 15 dětí z 5 rodinných skupin v nejmenovaném jihočeském dětském domově. Jednalo se o děti, které byly soudem umístěny do ústavní péče se svými sourozenci. S těmito dětmi jsem vedla polostrukturovaný rozhovor, který byl koncipován pomocí předem připravených návodných otázek, týkajících se vztahů v biologické rodině, vztahů mezi sourozenci, vztahů mezi dětmi v dětském domově a vztahů dítěte k personálu ústavu.

Na otázku týkající se vztahů v rodině před odchodem do dětského domova jsem dostala mnoho různých odpovědí. Záleželo na věku dítěte, na vnímání autority v rodině, na pořadí narození dítěte. Do ústavní výchovy přicházejí děti z často nepříznivých sociálních podmínek, z dysfunkčního nebo nefunkčního rodinného prostředí. Již v biologické rodině se děti v raném věku setkávají se sociálně patologickými jevy. S těmito jevy se většina informantů setkala a popsala je ve svých rozhovorech. Jednotlivé formy sociálně patologických jevů, které ve své knize popisuje také Fischer a Škoda (2014), se objevují v rodinách dětí, které byly podrobeny výzkumným rozhovorům. Výskyt sociálně patologických jevů, jako je například kriminalita, záškoláctví, patologické hráčství, drogová závislost, prostituce, alkoholismus, bezdomovectví, šikana aj. narušují rodinné vztahy a dítě si tuto patologii přináší i do dalších let svého života. Nevhodné návyky z biologické rodiny v plné síle propukají v období dospívání. Je na bedrech celé společnosti a hlavně na personálu dětského

domova, aby se dětem věnovalo velké množství času a pracovalo se na odstranění patologických návyků, které má dítě zažité.

Dále jsem se na otázku týkající se rodiny dozvěděla rozdílné odpovědi v sourozeneckých skupinách. Mladší děti popisují vztahy k rodičům jako dobré a neustále nezájem rodičů omlouvají. Starší sourozenci už mají zkušenost takovou, že rodiče se neustále na něco vymlouvají a často lžou, a tak se spoléhají jen sami na sebe. U starších dětí se často objevuje odpověď, že v biologické rodině zastávají roli vychovatelky a pečovatelky ve vztahu k mladším sourozencům. Takovou skutečnost popisuje také autor knihy *Bezpečná výchova*, Brisch (2012).

Zajímavé a rozdílné odpovědi jsem získala k tématu „vztahy mezi sourozenci v dětském domově“. Měla jsem možnost zpovídat sourozence samostatně, sledovat je při různých činnostech a řešeních krizových situací. Z těchto poznatků jsem si vytvořila názor, který se neshoduje s názory více autorů této problematiky. Například Vágnerová (2010) uvádí, že by se měla dodržovat zásada, kdy sourozenci výhradně patří k sobě a tím kladně ovlivňují další vývoj svého života. Sama jsem se mohla přesvědčit, že vztahy mezi sourozenci nejsou vždy ideální a závažně ovlivňují vývoj jedince. Takové odpovědi jsem dostala i při mé výzkumné práci. U některých sourozenců se objevuje také odpověď, že po odchodu z ústavní výchovy, se nechtějí dále stýkat se sourozenci. Zákon č. 109/2002 Sb., se sourozeneckým vztahům také věnuje. Pravomoc, umístění sourozenců na společnou rodinnou skupinu, ponechává v rozhodnutí ředitele dětského domova.

Protikladné odpovědi jsem získala od sourozenců, kteří prožili společně krizovou situaci. Coloroso (2008) hovoří o krizových situacích a přimykání sourozenců v tomto období. S touto myšlenkou se ztotožňují i další autoři, kteří se zabývají krizovými situacemi v rodině, např. Matějček a Ditrich (2002).

Po důkladném rozboru odpovědí, které se týkaly vztahů mezi dětmi v dětském domově, jsem došla k jednoznačnému závěru. Děti mezi sebou mají většinou dobrý vztah. Děti v dětském domově tráví spolu volné chvíle a spontánně volí jak, čím a s kým tento čas naplní. Trávení volného času je důležitým obdobím pro utváření přátelských vztahů. Jak říká Erikson (2002), vrstevnické vztahy mají pro jedince

zásadní význam především v souvislosti s potřebou sebepoznání, s utvářením vlastních hodnot a se společenskou atraktivitou. Jihočeský kraj podporuje činnost dětských domovů rodinného typu. Tím chce dosáhnout toho, aby si děti osvojily potřebné strategie učení a na jejich základě byly motivovány k celoživotnímu vzdělávání, aby se naučily tvořivě myslet a zdárně řešit celoživotní problémy. Novotná (2010) zdůrazňuje, že pro správné zařazení dětí z dětského domova do běžného života, je třeba naučit děti již v ústavní péči účinné komunikaci a správné spolupráci mezi vrstevníky. Dítě si má správně osvojit návyky pro udržení a ochranu fyzického, psychického a sociálního zdraví.

Na poslední připravenou otázku, jaké mají děti vztahy k personálu, jsem dostala převážně kladné odpovědi. Na výchovu a vzdělávání dětí v dětském domově je kladen velký důraz. Snahou personálu dětského domova je co nejvíce přiblížit systém výchovy a vzdělávání na úroveň běžného rodinného života. Tímto se tedy potvrzuje Vocilkova hypotéza (1999), že práce vychovatele v dětském domově je velice náročná a důležitá. Matějček (1994) považuje za nejdůležitější osobnostní rys vychovatele autoritu. Autorita je, právě podle Matějčka (1994), ona přirozená převaha vyspělejší a zralejší osobnosti nad osobností se právě tvořící, kterou dítě uznává a vnímá jako průvodce a oporu zmateným a začínajícím životem. Nejen vychovatelé, ale i pomocný či vedoucí personál se podílejí na výchově dětí v dětském domově. Pracovníci dětského domova si můžou získat autoritu u dětí svojí pracovitostí, svědomitostí, pílí, vytrvalostí ve své činnosti, svým chováním a jednáním k ostatním lidem. Tyto vlastnosti komplexně děti sledují, u běžných a každodenních činností a v průběhu času si je osvojují. Vychovatel, jak uvádí Škoviera (2007), je člověk, který supluje v období fyzického a psychického vývoje dítěte rodiče. Je to nejbližší člověk, který je součástí citových prožitků dítěte. Výzkumem se tedy potvrdil fakt, že postoje a práce personálu, především vychovatelů, se výrazně prolíná osobností dítěte, které si prošlo pobytem v dětském domově.

Můj cíl zjistit, jak se udržují sourozenecké vztahy v dětském domově, byl splněn.

V další části diskuze se věnuji zkresení, ke kterému mohlo v průběhu výzkumu dojít. V kvalitativním výzkumu jsem měla možnost získat informace od malého

množství informantů. Informace z tohoto výzkumného šetření se mohou měnit dle životní situace dětí. Kdybych tento výzkum prováděla u stejných informantů, o několik měsíců později, možná bych se dozvěděla úplně odlišně odpovědi na stejně položené otázky. Vztahy dětí se mění v závislosti na čase, na momentálním psychickém a fyzickém zdraví a na probíhajících konfliktech mezi dětmi a osobami v jejich okolí.

Předností kvalitativního výzkumu je pečlivé porozumění osobám v sociálních situacích. Předmětem kvalitativního zkoumání bývá studium běžného, každodenního života lidí v jejich přirozených podmínkách. Údaje u kvalitativního výzkumu jsou získávány delším propojením a ovlivněním sourozeneckých vztahů u dětí v dětském domově, na které působí vztahy rodičů, vychovatelů a vrstevníků.

V mém výzkumu mohlo dojít k ovlivnění informantů, a to mou vlastní osobou v roli tazatele, protože jsem zaměstnanec dětského domova, z kterého byl vybrán výzkumný soubor. Informanti byly otevřenější, protože mě znají. Na druhou stranu mohou říci, že mě děti při rozhovorech vnímaly jako autoritu, ale také jako osobu, která jim rozumí a které se zároveň mohly vypovídat.

Rozhovory jsem provedla v období červen 2014 až březen 2015. V období vánočních svátků jsem zaznamenala více emocí, které také ovlivnily výzkumné šetření. Další zkruslení výzkumu bylo v období, kdy se rozdělila jedna sourozenecká skupina. Z důvodů drogového problému museli být dva sourozenci přeřazeni do diagnostického ústavu a nejmladší sourozenec tuto situaci těžce chápal. Starší sourozenci byli více kritičtí k personálu a ostatním dětem v dětském domově. Pro všechny tři sourozence to bylo stresové období.

Tento kvalitativní výzkum by mohl být v praxi použit jako podnět pro zlepšení individuálního přístupu k sourozencům umístěných do dětského domova.

Odpověď na výzkumnou otázku: *Jak jsou udržovány sourozenecké vztahy v dětském domově?* Vztahy mezi sourozenci nejsou v běžném životě vždy harmonické a ideální. Sourozenecký vztah mívá svůj vývoj a někdy k sobě děti nejprve musí nalézt cestu. Sourozenci jeden od druhého mohou nesmírně získat. A co potom děti, které se dostávají se sourozenci do dětského domova?

Děti z dětského domova vypadají stejně jako všechny ostatní děti. Ve svém nitru

jsou však zraněné, i když to na první pohled není vidět. Vyrůstají bez lásky a se svými tajnými touhami, které ve většině případů nejsou naplněny. Mít sourozence společně v dětském domově vždy neznamena mít spojení. (Fischer a Škoda, 2014)

Sourozenci se musí jeden druhému přizpůsobovat, vzájemně se tolerovat, chápat se navzájem, dělit se, učit se prohrávat, někdy bojují proti sobě navzájem. (Novák, 2007) Často se sourozenci v dětském domově potýkají s fenoménem žárlivosti a rivality. Ne vždy zvládnou tyto nástrahy překonat. Život mezi sourozenci v dětském domově je neustálé úsilí o vytvoření a rozvíjení vzájemných vztahů a obhájení svého životního prostoru. (Vojtová, 2006)

Pomocnou ruku pro rozvoj vztahů mezi sourozenci v dětském domově nabízí vychovatelé a celý personál dětského domova. Na vzájemném utváření vztahů se podílí, jak vrstevníci z dětského domova, tak spolužáci ze škol a kroužků, které děti navštěvují mimo brány ústavu. Rozhodný podíl má vliv biologické rodiny před i po vstupu do dětského domova. (Matoušek, 2003)

6 Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala tématem vztahů sourozenců v dětském domově. Snažila jsem se zjistit, jaké jsou vztahy sourozenců, kteří byli umístěni společně do dětského domova. Sledovala jsem, zda děti rozlišují mezi sourozenci a ostatními dětmi, zda drží sourozenci více při sobě, zda si pomáhají nebo naopak, zda svého sourozence brání nebo na něj spíše žárlí. Vztahová oblast u dětí v dětském domově je velmi důležitá. Vztahy s biologickými rodiči bývají spíše nekvalitní a tento fakt se promítá do osobnosti dítěte po celou dobu jeho života.

V teoretické části jsem snažila stručně popsat ústavní výchovu, dětský domov se školou, sourozenecké konstelace. Tato témata úzce souvisí s praktickou částí, která navazuje na teoretickou část.

Ve výzkumné části práce jsem položila patnácti informantům předem připravené návodné otázky, které zněly takto: Jaký máš vztah ke své rodině? Jaký máš vztah k dětem na rodině v dětském domově? Jaký máš vztah k sourozencům v dětském domově? Jaký máš vztah k dospělým v dětském domově? Těmito otázkami jsem chtěla získat podrobný přehled o vztazích mezi sourozenci před a po umístění do dětského domova. Vzhledem ke komplikovaným vztahům, jsem vztahové vazby znázornila v barevných sociogramech a stručně popsala. Do rozhovorů jsem nezasahovala a nechala jsem na dětech, do jaké hloubky budou vyprávět a jakým vztahům budou dávat velký či malý důraz. Při rozhovorech prováděných v místě pobytu dítěte jsem sledovala také neverbální komunikaci, která dokreslovala celý obraz vyjádřený dítětem. Verbální komunikace byla velice emotivní. Někdy se dítě silně až vulgárně verbálně vyjadřovalo, tím chtělo zvýraznit důležitost sdělení. Jindy se moc neprojevovalo a záměrně složitost a citlivost vztahů nepopisovalo.

V polostrukturovaných rozhovorech, ve kterých děti vyprávěly o vzájemných sourozeneckých vztazích v rodině, vztazích mezi sourozenci v dětském domově, vztazích mezi ostatními dětmi v dětském domově a vnímání vztahů k personálu dětského domova je patrné, jak jsou vztahy mezi dětmi komplikované. Je zřejmé, jak každé dítě vnímá vztahy k sourozencům subjektivně. Do dětského domova, ve kterém

jsem prováděla výzkumné šetření, jsou děti umístěny z různých důvodů. Nejčastěji jsou odebrány od rodičů, kteří zemřeli, kteří neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, nebo nevykonávají či zneužívají svá rodičovská práva. Děti jsou odebrány z rodiny a umístěny do dětského domova, pokud rodina není schopna zajistit základní funkce.

Dětský domov, kde jsem vedla rozhovory, je rodinného typu. Kapacita domova je 32 dětí. Děti jsou rozděleny do čtyř rodinných skupin po 6 až 8 dětech a se svými vychovateli se snaží vytvořit „co nejpřirozenější“ rodinné prostředí. Věkové rozmezí dětí, které jsou zde soudním rozhodnutím umístěné, je od 3 let do 18 let nebo do ukončení přípravy na povolání, nejdéle však do věku 26 let.

K převažujícím činnostem domova patří ty, které pozitivně ovlivňují socializaci dětí. Kromě přípravy na vyučování a zájmových aktivit se děti společně s vychovateli věnují péči o chod domácnosti. V domově se personál snaží dětem nahradit rodinné prostředí a vytvořit jim podmínky pro jejich rozvoj, vyrovnat se s vlastní minulostí, překonávat problémy a připravit je na plnohodnotný život ve vlastní rodině. Děti školního věku navštěvují ZŠ praktickou, která je součástí dětského domova nebo dochází do ZŠ v nedalekém městysu. Školy se liší svým vzdělávacím programem. Ti starší se připravují na povolání na středních školách Jihočeského kraje.

Do vybraného zařízení docházím již od roku 2010. Za dobu pěti let jsem měla možnost seznámit se s různými životními osudy dětí a jejich nelehkým startem do života. Do ústavní výchovy přicházejí děti z mnohdy nepříznivých sociokulturních podmínek, ze znevýhodněného prostředí, z dysfunkčního nebo nefunkčního rodinného prostředí nebo z jiných tíživých okolností. Zajímavé rozhovory jsem vedla s patnácti dětmi v pěti sourozeneckých skupinách ve věku 5 až 18 let. Někteří sourozenci během mé výzkumné práce bydleli na společných skupinách. Jiní byli záměrně přeřazeni a rozděleni do jiných skupin a také došlo k případu, že dva sourozenci byli přeloženi do jiného výchovného ústavu.

Z výsledků praktického výzkumu vyplynulo, že k umístění sourozenců do společného dětského domova či společné rodinné skupiny se musí přistupovat s individuálním ohledem na podmínky, které vycházejí již z biologické rodiny. Se

sourozenci se musí pracovat již v diagnostickém ústavu a podle výsledků práce vyhodnotit správně vztahovou situaci. Jsou sourozenci, u kterých je umístění velmi vhodné a podnětné pro celý život dítěte, ale jsou i takové sourozenecké skupiny, kdy společné zařazení dětí je kontraproduktivní. Výsledky bakalářské práce mohou být využity k individuálnějšímu přístupu při zařazování sourozenců do dětského domova a tím zabránit konfliktům nebo naopak odcizení sourozenců umístěných v dětském domově.

Přínos mojí bakalářské práce vidím ve využití výsledků v každodenní práci osob pracujících s dětmi v dětském domově. Je dobré využít tyto poznatky ke zkvalitnění práce a individuálnímu přístupu ze strany vychovatelů. Zjištěné informace vnášet do praxe ve prospěch nejlepšího zájmu dítěte. Je potřeba si uvědomit, jak výrazně jako pracovník v dětském domově mohu ovlivnit osobnost každého dítěte, které potkám během své profesní praxe v dětském domově. Vztahy a formování sourozeneckých vztahů jsou pro jedince zásadní a nelze je v životě opomenout.

7 Seznam použitých zdrojů

ADLER, Alfred. *Porozumění životu: úvod do individuální psychologie*. Vyd. 1. Překlad Štěpán Kovařík. Praha: Aurora, 1999, 158 s. ISBN 80-859-7476-2.

BRISCH, Karl Heinz. *Bezpečná výchova: budování jisté vztahové vazby mezi rodiči a dětmi*. Vyd. 1. Překlad Pravoslav Prokeš. Praha: Portál, 2012, 157 s. ISBN 978-802-6200-635.

COLOROSO, Barbara. *Krizové situace v rodině: jak pomoci dětem překonat smrt blízkého člověka, nemoc, rozvod a traumata adopce*. Vyd. 1. V Praze: Ikar, 2008, 239 s. ISBN 978-80-249-1027-7.

CROFTS, Jane Elliott with Andrew. *The little prisoner: how a childhood was stolen and a trust betrayed*. London: Element, 2005. ISBN 00-071-9610-5.

ČERNÝ, Vojtěch a Miroslav HAJDUK. *Rodinné konstelace: psychoterapie a spiritualita*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2011, 198 s. ISBN 978-80-251-3165-7.

ČESKO. Zákon č. 109 ze dne 5. února 2002 Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2002, částka 48. Dostupný z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>.

ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 zákon o sociálně právní ochraně dětí. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 111. Dostupný z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>.

ČESKO. Zákon č. 383 ze dne 1. října 2005 Zákon, kterým se mění zákon č. 109/2002Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. In: *Sbírka zákonů*

České republiky. 2005, částka 133. Dostupný z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-383>.

ČESKO. Předpis č. 438 ze dne 13. září 2006 Vyhláška, kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 142. Dostupný z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-438>.

ČESKO. Zákon č. 561 ze dne 10. listopadu 2004 Zákon školský. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2004, částka 190. Dostupný z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Vyd.3. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002. 374 s. ISBN 80-246-0139-7.

DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH a Zdeněk MATĚJČEK. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Vyd. 1. Praha: Grada Pub., 1995, 245 s. ISBN 80-716-9192-5.

ELLIOT, Julian a Maurice PLACE. *Dítě v nesnázích: prevence, příčiny, terapie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2002, 206 s. Psyché (Grada Publishing). ISBN 80-247-0182-0.

Etické kodexy. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR* [online]. MPSV, 2010 [cit. 2014-11-26]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/837> .

ERIKSON, Erik H. *Dětství a společnost*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2002, 387 s. ISBN 80-7203-380-8.

FABER, Adele a Elaine MAZLISH. *Sourozenci bez rivality*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2009, 176 s. ISBN 978-80-251-2312-6.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014, 231 s. ISBN 978-80-247-5046-0.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-736-7040-2.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

LANGER, Stanislav. *Mládež problémová, její typy a možnosti uplatnění: diagnostické, výchovné a profesionální modely*. Vyd. 2. Hradec Králové: Kotva, 2008, 488 s. ISBN 978-80-902210-6-2.

LEMAN, Kevin. *Sourozenecké konstelace*. Vyd. 5. Překlad Hana Kašparovská. Praha: Portál, 2012, 223 s. ISBN 978-80-7367-866-1.

LOUČKOVÁ, Ivana. *Integrovaný přístup v sociálně vědním výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010, 311 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 42. ISBN 978-808-6429-793.

LOVASOVÁ, Lenka. *Rodinné vztahy*. Vyd. 1. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, 32 s. ISBN 80-869-9166-0.

MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, 98 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-85282-83-6.

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2002, 128 s. Pro rodiče. ISBN 80-247-0332-7.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Vyd.3. rozš. a přeprac. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, 161 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-864-2919-9.

- MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 183 s. ISBN 978-807-3677-398.
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009, 498 s. ISBN 978-80-200-1679-9.
- NELLES, Wilfried. *Rodinné konstelace*. Vyd. 1. Praha: Alternativa, 2004, 166s. ISBN 978-80-85993-89-92009.
- NOVÁK, Tomáš. *Sourozenecké vztahy*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 123 s. Pro rodiče. ISBN 978-802-4720-753.
- NOVOTNÁ, Eliška. *Sociologie sociálních skupin*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 120 s. Sociologie (Grada). ISBN 9788024729572.
- PROCHÁZKOVÁ, M. *Ústavní a preventivně výchovná péče o děti a mládež s poruchami chování*. In VÍTKOVÁ, M. *Integrativní speciální pedagogika*. Vyd. 2. rozš. a přeprac. Brno: Paido, 2004, 463 s. ISBN 80-7315-071-9.
- PREKOP, Jirina. *Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici*. Vyd. 2., V Portálu 1. Překlad Hana Vrbová. Praha: Portál, 2009, 159 s. ISBN 978-807-3675-165.
- REICHEL, Jiří. *Kapitoly systematické sociologie*. Vyd. 2., přeprac. a dopl. Praha: Grada, 2008, 239 s. ISBN 978-80-247-2594-9.
- Sociální programy. In Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR [online]. MŠTM, 2013 [cit. 2014-11-26]. Dostupné z <http://www.msmt.cz/socialni-programy/>.
- STRAUSS, Anselm. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie Přel. S. Ježek*. Vyd. 1. Boskovice: Albert, 1999, 196 s. ISBN 80-858-3460-X.

ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 143 s. ISBN 978-807-3673-185.

Úhrnná plodnost. In Český statistický úřad [online]. ČSÚ, 2013 [cit. 2014-11-26]. Dostupné z <http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/p/4008-14>.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2010, 467 s. ISBN 978-802-4618-326.

VANČUROVÁ-FRAGNEROVÁ, E. *Vztahy mezi sourozenci*. Vyd. 1. Praha: Stát. pedagog. nakl., 1966, 111 s. ISBN neuvedeno.

Vnitřní řád DD Žichovec. Žichovec: DD Žichovec, 2013. 32s.

VOCILKA, Miroslav. *Dětské domovy v České republice: (charakteristika jednotlivých dětských domovů)*. Vyd. 1. Praha: Aula, 1999, 268 s. ISBN 80-902-6676-2.

VOJTOVÁ, V. *Podmínky edukace dětí s poruchami emocí nebo chování*. In Pipeková, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Vyd. 2. ,rozš. a přeprac. Brno: Paido, 2006, 404s. ISBN 80-7315-120-0.

Výroční zpráva DD Žichovec. Žichovec: DD Žichovec, 2013. 20s.

WINGET, Larry. *Za svoje děti si můžete sami, aneb, Jablko nepadne daleko od stromu: jak vychovat zodpovědné a tvůrčí rodiče*. Vyd. 1. Praha: Ikar, 2012, 277 s. ISBN 978-80-249-1805-1.

ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 197 s. ISBN 978-802-6200-659.